

Ράδιο ΟΥΤΟΠΙΑ 107,7
Τριήμερο Εκδηλώσεων
16-17-18 Ιούνη 1995

ΡΑΔΙΟ ΟΥΤΟΠΙΑ
ΤΡΙΗΜΕΡΟ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ 16/17/18 ΙΟΥΝΗ
ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΙΣ ΔΥΟ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΚΗΣ
(η επεξεργασία των κειμένων έγινε από την ομάδα εργασίας Μ.Α.Ρ.Μ.Μ.,
της γενικής συνέλευσης)

Στα εισηγητικά κείμενα, που ακολουθούν, κάναμε μια προσπάθεια:

(α) να περιγράψουμε την κρίση του συστήματος σήμερα, που στον ένα ή στον άλλο βαθμό, την βιώνουμε όλοι και σίγουρα το συνολικό βάρος των συνεπειών της θα καλεστούν να το σηκώσουν οι εκμεταλλευόμενοι όλου του κόσμου,
(β) να καταδείξουμε τους λόγους εξαιτίας των οποίων οδηγηθήκαμε στην κρίση αυτή,
(γ) να αναλύσουμε τους τρόπους, με τους οποίους το παγκόσμιο κεφάλαιο αντιμετωπίζει την κρίση. Να αναλύσουμε, δηλαδή, την αναδιάρθρωση και τι αυτή θα σημαίνει για τις ζωές των ανθρώπων στον πλανήτη,
(δ) να κάνουμε κριτική στις απόψεις, που έχουν αντιπρόταση στην αναδιάρθρωση αυτή (επαναστατικές ή μη) και να δώσουμε, από τη μεριά μας, μια απελευθερωτική απάντηση στη νέα επέλαση του κεφαλαίου.

Σε καμία περίπτωση δεν ισχυριζόμαστε, ότι η προσπάθεια μας αυτή είναι αλάνθαστη ή ότι αποτελεί ένα νέο επαναστατικό πρόγραμμα. Επιδιώκουμε να ανοικτεί μια κουβέντα, γενικότερη, που θα ολοκληρώσει μια τέτοια ανάλυση και προφανώς είμαστε ανοικτοί σ' οποιαδήποτε κριτική, με την προϋπόθεση ότι αυτή γίνεται με την ίδια απελευθερωτική διάθεση με τη δική μας.

Στην στήριξη των επιχειρημάτων μας βασιστήκαμε σε άρθρα, που δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες Εποχή, Πριν και Άλφα και σε άρθρα από τα έντυπα Κοινωνία και Φύση, Σαμποτάζ, Παιδιά της Γαλιαρίας, Le monde diplomatique. Αναλυτικότερη αρθρογραφία-βιβλιογραφία είναι στη διάθεση του οποιουδήποτε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ 17/6
"ΑΠ' ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ"

"Δεν μπορεί να πει κανείς ότι τρέφω μεγάλη εκτίμηση στην παρούσα εποχή. Μα αν δεν απειλιζόμαι είναι απλώς γιατί η απειληστική της κατάσταση με γεμίζει ελπίδα". Marx, επιστολή στον Ruge.

Όντως, ποτέ άλλοτε η κρίση νοήματος αυτού του συστήματος παραγωγής εμπορευμάτων, δεν είχε φτάσει σε τέτοια σημεία. Μια κρίση, που εμφανιζόταν, στη προηγούμενη περίοδο, ως προκύπτουσα από την "παράληψη" παραγωγή εμπορευμάτων, που σαν μόνο στόχος τους είχαν-μέσα από την ελεγχόμενη κατανάλωση τους-να συντηρούν τους κύκλους συσσώρευσης/αναπαραγωγής του κεφαλαίου, επιτάθηκε κι απλώθηκε και σε σειρά άλλων πεδίων. Η αποικιοποίηση όλων των χώρων από το εμπόρευμα, η μετατροπή της γης, της εργασίας, του περιβάλλοντος, σε συντελεστές του συστήματος αγοράς, δημιούργησε μια σειρά καινοφανών εικόνων.

Περιβαντοληλογικά προβλήματα τεραστίων διαστάσεων, που μεσοπρόθεσμα δημιουργούν απειλές ακόμα και για το ανθρώπινο είδος (και ήδη έχουν εξαφανίσει πολλὰ άλλα). Κατασπατάληση φυσικών πόρων, μόλυνση του αέρα, των θαλασσών, του πόσιμου ύδατος, καταστροφή της καλλιιεργήσιμης γης από την μονοκαλλιέργεια, τρύπα του όζοντος, φαινόμενο θερμοκηπίου, πόλεις βόθροι-θάλαμοι αερίων, νέες ασθένειες, είναι ένα κομμάτι από αυτά. Καμία ουσιαστική κίνηση αναστροφής αυτής της πορείας δε φαίνεται στον ορίζοντα. Η οικονομίστικη θεώρηση τους, ενδογενές στοιχείο της εμπορευματικής οικονομίας, δεν επιτρέπει παρά την επιφανειακή ενασχόληση, από την πλευρά του εμπορεύματος, με όλα αυτά. Το σωστά χαρακτηρισμένο ως καρναβάλι του Ρίου (η συνδιάσκεψη για το περιβάλλον, δηλαδή) δεν κατέληξε παρά σε ευκολόγια, με καμία ουσιαστική δέσμευση, από την πλευρά του κεφαλαίου και των κυβερνήσεων.

Η κρίση νοήματος αυτού του συστήματος, η αδυναμία δημιουργίας οποιασδήποτε συνεκτικής ταυτότητας για τις κοινωνίες, καθώς και η διάλυση, από την επίθεση του κεφαλαίου, όλων των προηγούμενων κοινοτικών ταυτοτήτων, μετέτρεψε γρήγορα τους ανθρώπους σε ένα πολίτη ατομικοποιημένων ταυτοτήτων. Ένας πολίτης, που το συνεχίσει η διαρκώς αυξανόμενη κατανάλωση προϊόντων, υλικών ή άυλων, προϊόντων φετίχ, προϊόντων φορέων αξιών αναπαραστάσης ρόλων κοινωνικού status. Την ιδιωτική αυτή ταυτότητα -φτώχεια διανοητικά, ηθικά, ψυχικά- η οικονομική κρίση την αρνήθηκε σε μεγάλα στρώματα του πληθυσμού. Λόγω της φτώχειας της, ως ιδεολογίας και της αδυναμίας πρόσβασης σ' αυτήν, νέες ιδεολογίες αναδεικνύονται. Υποκουλιτούρες ναρκωτικών, εθνικισμών, ρατσισμών εμφανίζονται. Ο πολυηλιασισμός των -ισμών, σε ανταγωνισμό μεταξύ τους (ως δικαίωση, άηλωστε, του οποιουδήποτε -ισμού, υπάρχει η θεώρηση ενός άλλου ως εχθρικού) μετατρέπει τις μητροπόλεις σε εκατομμύρια μικρές βοσνίες. Βέβαια κάποιοι -ισμοί \βεντέτες, που κυριαρχούν, δεν μπορούν να ερμηνευθούν μόνο με την ψυχολογική ανάγκη μικροαστικών κομματιών για ταυτότητα, αλλά και λόγω της συστηματικής προπαγανδιστικής δουλειάς των ιδιοκτητριών τάξεων της κοινωνίας, προς την επαναστοίχιση των κοινωνιών, πίσω από τις νέες σημαίες τους.

Το φαντασιακό συνέχων, εξάλλου, της κοινωνία της αυτονομημένης οικονομίας (η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, που θα ξερίζωνε την φτώχεια, την δυστυχία... και που δικαίωσε, παράλληλα, την τεχνολογία και την επιστήμη, ως τις συνεπικουρούσες δυνάμεις σ' αυτή την ηθικά δικαιωμένη προσπάθεια) πτηθήκαν, μέσα από τα αποτελέσματά τους, κατά κράτος. Η ήττα μάλιστα της επιστήμης υπήρξε και εσωτερική. Η άρνηση, δηλαδή, της επαγωγικής λογικής, ως την παγκόσμια λογική, η άρνηση της αρχής της αιτιότητας - προβλεψιμότητας.

Τέλος, η αμφισβήτηση από τη μια, των διευθυντικών ιδεολογιών, σε συνδυασμό, απ' την άλλη, με την διαρκή μείωση των διαχειριστικών δυνατοτήτων, των περιθωρίων άσκησης πολιτικής σε εθνικό επίπεδο (που θα αναλυθεί αναλυτικότερα στη συνέχεια) μετέτρεψαν την κατάσταση των πολιτικών σε μια ανυπόδηπη κατηγορία επαγγελματιών. Τους μετέτρεψαν στη συνείδηση του πληθυσμού από αναγκαίο κακό σε απλά κακό

Οικονομική κρίση - περιγραφή

Για μια περιγραφική προσέγγιση της κρίσης, θα ξεκινήσουμε από τα χαρακτηριστικά των εργασιακών και κοινωνικών σχέσεων στη προηγούμενη περίοδο της σοσιαλδημοκρατικής συναίνεσης (1945-1975). Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από δύο μεγάλες δεσμεύσεις: της λευκής βίβλου (που μιλάει για τη δεσμευση των κυβερνήσεων στην εξασφάλιση της μέγιστης απασχόλησης) και της δεσμευσης Beveridge (για κράτος πρόνοιας, για όλους, από την κούνια μέχρι τον τάφο). Η πολιτική αυτή, θα δούμε αργότερα με ποιους μηχανισμούς υλοποιήθηκε.

Έχουμε, λοιπόν, την εικόνα μιας κοινωνίας μισθωτών, κατά κύριο λόγο, με εγγυημένη την μονιμότητα, με ανόδους μισθών που ξεπερνάνε συχνά την αύξηση της παραγωγικότητας, με καθορισμένες συνθήκες απασχόλησης, που συχνά βελτιώνονται, καθώς και με ένα εκτεταμένο δίκτυο κοινωνικών παροχών. Αυτή η εικόνα καταρρέει: ο μόνιμος μισθωτός περιορίζεται είτε στους οικονομικούς τομείς εκείνους που ξεπέρασαν προσωρινά την παγκόσμια κρίση ανταγωνισμού, είτε σε εκείνους τους τομείς, που ένα νομικό πλαίσιο και ένα ισχυρό συνδικαλιστικό κίνημα τους το επιτρέπει (δημόσιος τομέας). Αυτοί, ωστόσο, μειώνονται σε αριθμό (στην Ελλάδα στόχος είναι για κάθε 3 δημόσιους υπαλλήλους που φεύγουν να προσλαμβάνεται ένας). Παράλληλα, τα δικαιώματά τους περικόπτονται (ασφαλιστικό, αύξηση εισφορών εργαζομένων, συμμετοχή στο φάρμακο, αύξηση ορίου συνταξιοδότησης, καθήλωση μισθών, ένταση εργασιακών συνθηκών, μεγάλη δυσανάλογα αύξηση του κόστους επιβίωσης.)

Έχουμε, ταυτόχρονα, την εικόνα κομματιών, μονίμως αποκλεισμένων από την αγορά εργασίας. "Μακροχρόνιοι άνεργοι" (δηλαδή, άνεργοι πάνω από ένα χρόνο) που πολύ δύσκολα πια απορροφούνται (200χιλ., το 1993, στην Ελλάδα) κυρίως, νέοι, που η ελάττωση της απασχόλησης εξαφανίζει την πρόσβαση τους στην εργασία και την κατανάλωση, ή ηλικιωμένους, που η κρίση τσάκισε την μέχρι τώρα ειδικευμένη εργασία τους (ναυπηγεία, βιομηχανίες, κ.τ.λ.)

Τέλος, έχουμε, μια ενδιάμεση τρίτη κατηγορία, η οποία και διαρκώς αυξάνεται σε όγκο και περιλαμβάνει:

- εποχιακούς απασχολούμενους (γκαρσόνια, λιάτζα στον τουρισμό, αναπηρωτές στην εκπαίδευση, ειδικευόμενοι στην παιδεία ή την περίθαλψη, εποχιακοί σε γεωργικές εργασίες, εργαζόμενοι σε αφισκοκλήσεις, κούριερ, πιταρίες, γκάιηον...),
- μερικής απασχόλησης/μειωμένου ωραρίου, ιδιαίτερα σε κλάδους όπως *souper market*, διαφήμιση, καθαριότητα,
- κατ' οίκον εργασία / φασόν,
- απασχολούμενοι σε επιδοτούμενα σεμινάρια επιμόρφωσης,
- εργαζόμενοι με δειλία παροχής υπηρεσιών σε εργασίες, που παλιότερα ήταν μισθωτών.

Ιδιαίτερα σ' αυτή την τρίτη κατηγορία οι αποδοχές μειώνονται με μεγάλη ευκολία, η διαπραγμάτευση καθίσταται ατομική, καμιά συνδικαλιστική οργάνωση δεν υφίσταται, η νομική προστασία χειροτερεύει. Ταυτόχρονα δέχεται όλα τα χτυπήματα της κρίσης της κοινωνικής μέριμνας, με τον πιο άγριο τρόπο.

Μέσα σε αυτή τη ζοφερή εικόνα του Δυτικού κόσμου, προστίθονται και τα προβλήματα που αυτός δημιουργεί στην περιφέρεια. Η κυριολεκτική ερήμωση, ως τόπος οικονομικής δραστηριότητας, μεγάλων περιοχών του πάλη ποτέ ανατολικού μπλοκ, καθώς και της Αφρικής, τον φέρνει μπροστά σε μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα, που πολύ μικρό τους κομμάτι θέλει. Λογικό αποτέλεσμα είναι οι συμφωνίες τύπου *σενγκεν*, για τους εργάτες μετανάστες, εκτός Ε.Ε.

Στα μισθωτά στρώματα η εντατική επίταση της πίεσης, που η αύξηση του εφεδρικού στρατού ανεργίας φέρνει, έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία ρατσισμών (κατάσταση βέβαια που σε μικρό βαθμό έχει να κάνει με την μετανάστευση στην Ελλάδα, όπου αυτά τα ρεύματα έδωσαν ανάσα ζωής σε μικρομεσαία κομμάτια, που η κρίση θα τσάκιζε). Ρατσισμοί που υποβοηθούνται απ' το κεφάλαιο, στο βαθμό που του επιτρέπουν να διατηρεί χωρισμένη την τάξη, διατηρώντας παράλληλα την εργασιακή ειρήνη. Ρατσισμοί που, άηλωστε, εξηγούνται από την έλλειψη συνείδησης της τάξης ως τέτοιας και τις χωριστικές συμπεριφορές, που αυτή η έλλειψη συνείδησης επιφέρει, ιδιαίτερα στις συνθήκες κρίσης.

Αντίστοιχα, η προσπάθεια αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου στις γειτονικές χώρες, συχνά οδηγεί στην δημιουργία εθνικιστικών πολέμων, τόσο στη βάση μιας εθνικής ερμηνείας της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, όσο και στη βάση μιας προσπάθειας επαναπειθαρχίας των μισθωτών σκλάβων, μέσω του εθνικισμού, στις νέες κεφαλαιοκρατικές σχέσεις (μιας τέτοιας μορφής μεταστροφή πραγματοποιήθηκε και στη γειτονική πρώην γιουγκοσλαβία, όπου η αντίθεση βορράς-νότος μετατράπηκε σε αντίθεση σερβίας-κροατίας και η διαίρεση του εξεγερμένου προλεταριάτου επιτεύχθηκε μέσω του εθνικού φαντασιακού).

Στην Ελλάδα, η επέλαση των νέων σχέσεων κεφαλαίου βρίσκεται ακόμη στην αρχή. Η συζήτηση περί κατάργησης του, ήδη, πολύ χαμηλού βασικού μισθού έχει αρχίσει, η αύξηση των τιμολογίων των ΔΕΚΟ (τόσο λόγω του σταματήματος της κρατικής επιδότησης, όσο και λόγω της ανάγκης πώλησης των μετοχών τους στο χρηματιστήριο) είναι υπέρ του δέοντος δεδομένη, η διοχίση της δραχμής κατά 3% θα εξαλείψει τις οποιοδήποτε μορφές αυξήσεων. Παράλληλα, θα γίνει προσπάθεια να δημιουργηθεί η συναίνεση για την ιδιωτικοποίηση μιας σειράς δημοσίων επιχειρήσεων (λόγω της ανάγκης μείωσης του δημοσίου χρέους και αλληλλαγής των εργασιακών σχέσεων) με τα γνωστά, από τη Δυτ. Ευρώπη, αποτελέσματα (χειροτέρευση των υπηρεσιών, αύξηση του κόστους τους, εξαφάνιση του κοινωνικού χαρακτήρα στα συστήματα περίθαλψης, εκπαίδευση, μεταφοράς...). Συζητιέται ακόμα και η ιδιωτικοποίηση της εθνικής τράπεζας, όχι τόσο για το μεγάλο κομμάτι στην πίτα του κέρδους που αυτή κατέχει (30 δις) όσο, κυρίως, για να μην υπάρχει η δυνατότητα άσκησης κοινωνικής πολιτικής μέσα από τη ροή του χρήματος. Το κλείσιμο μιας σειράς βιομηχανικών επιχειρήσεων θα συνεχιστεί (ΤΕΟΚΑΡ, βαμβακούργια, ναυπηγεία...). Μια σειρά μικρομεσαίων επιχειρήσεων θα χρεοκοπήσουν (αντικειμενικά κριτήρια, επαγγελματική στέγη...), ενώ, τα μεγαθήρια σε αυτό το χώρο θα τον καταλάβουν, "εξορθολογίζοντάς" τον, σπρώχνοντας μεγάλα στρώματα στην ανεργία. Το πάγωμα των προσλήψεων στο δημόσιο τομέα θα συνεχιστεί (για κάθε 3 υπαλλήλους, που απομακρύνονται, θα προσλαμβάνεται ένας). Η κοινή αγροτική πολιτική θα σπρώξει κάποια κομμάτια, πτημένα από τον πανευρωπαϊκό ανταγωνισμό και την επιβολή του σταματήματος των επιδοτήσεων (βλ. κύκλο ουρουγουάης της GATT), σε κυριολεκτικό ξεριζώμα, ενώ η συνεχιζόμενη εξάντληση των οικογενειακών αποταμιεύσεων θα μαυρίζει κι άλλο τον ορίζοντα. Για το κεφάλαιο, βέβαια, και την ανάπτυξη τα πράγματα βαίνουν καλώς (πάνω από 20% τα κέρδη του βιομηχανικού τομέα), ενώ το ραντιέριο κερδοσκοπικό χρήμα συνεχίζει να αυξάνει.

Σοσιαλδημοκρατική περίοδος

Για να κατανοήσουμε τη δυναμική αυτών των αλλαγών, θα πρέπει να εξετάσουμε τη βάση δόμησης των κοινωνιών στην προηγούμενη περίοδο. Μετά το β' παγκόσμιο πόλεμο, δομείται η σοσ/δημοκρατική συναίνεση, ως αποτέλεσμα τόσο της ριζοσπαστικοποίησης των κοινωνιών, που ασκούσε πιέσεις έντονες και συχνά διασαλευτικές, όσο και ως δυνατότητα που είχε ήδη ασκηθεί-διερευνηθεί, μέσω της κρατικοποίησης μεγάλων κομματιών της παραγωγής στον πόλεμο.

Ο κεύθισανισμός, μια οικονομική πολιτική, που είχε ήδη δοκιμαστεί μετά από το κραχ του 1929, με την παρέμβαση του κράτους στην οικονομία (μέσα από μεγάλα έργα πολιτικού ή στρατιωτικού χαρακτήρα, αυξάνοντας έτσι τις δυνατότητες μεγάλων στρωμάτων για κατανάλωση, αντιμετωπίζοντας μ' αυτό τον τρόπο τις κρίσεις υπερπαραγωγής - συσσώρευσης, που μέσα από την κατάρρευση των τιμών οδηγούσαν όλη την οικονομία σε διάλυση), εφαρμόζεται σε ολόένα και μεγαλύτερο βαθμό. Η δυνατότητα, αυτή, άφησε, ήταν συμβατή με το μικρό βαθμό διεθνοποίησης των εθνικών αγορών. Αυτή η πολιτική είχε ως αποτέλεσμα την μέγιστη απασχόληση (ανεργία 3% την περίοδο '50-'70) και αύξηση του ποσοστού των κοινωνικών δαπανών πάνω στο Α.Ε.Π (25% στις αρχές του '70 στην αγγλία). Η έκφραση αυτής της πολιτικής πάνω στο εκδιδόμενο χρήμα δημιουργήσε (με βάση τη συμφωνία του Bretton Woods) ένα σύστημα ελεγχόμενων ισοτιμιών των νομισμάτων, που επέτρεψε την άσκηση της σοσ/δημοκρατικής πολιτικής. Το γραφειοκρατικοποιημένο εργατικό κίνημα, με τις συνδικαλιστικές και πολιτικές εκφράσεις του, συναινούσε, μέσω της απουσίας άλλων αιτημάτων πλην των βελτιωτικών, στην εύρυθμη λειτουργία της αγοράς.

Ενάντια σ' αυτή τη συναίνεση οι μόνες ανατρεπτικές φωνές, που "δεν ήθελαν μια κοινωνία, που την υπόσχεση πως δεν θα πεθάνουμε από πείνα, την ανταλλάσσουμε με τη βεβαιότητα πως θα πεθάνουμε από πηλήξη", που ζητούσαν να μπει ένα νόημα στην οικονομία, που ζητούσαν την κατάρρευση της αυτονομημένης οικονομίας, σπάνια κατάφερναν να γίνουν ακουστές.

Η διαδικασία των αλλαγών και ο απεγκλωβισμός του διεθνοποιημένου κεφαλαίου

Η περίοδος ακμής της σοσ/δημοκρατικής συναίνεσης διαρκεί (περίπου) απ' το β' παγκόσμιο πόλεμο μέχρι το 1975. Αυτά τα 30 χρόνια, πάντως, δεν υπάρχει μια τοπική οικονομία, που να λειτουργεί στο πλαίσιο του κρατισμού και νάναι αυτόνομη. Αυτό το υποστηρίζουμε, με την έννοια, ότι το διεθνοποιημένο κεφάλαιο, υπάρχει σ' όλες τις στιγμές της ιστορίας του 20ού αιώνα. Σ' όλη τη διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών ασκεί πίεση (ηπιότερη, βέβαια, και υπό έλεγχο) στις εθνικές οικονομίες. Τείνει να ξεπεράσει τους περιορισμούς, ν' αναπτύξει σ' έκταση και ένταση την αγορά, να πραγματώσει την παγκοσμιοποιημένη οικονομία.

Το διεθνοποιημένο κεφάλαιο παίρνει από νωρίς την μορφή των πολυεθνικών εταιρειών. Οι πολυεθνικές αποτελούν, αρχικά, ένα όπλο των εθνικών οικονομιών, για έλεγχο των ζωνών παραγωγής πρώτων υλών και ενέργειας, αλλιώς στη συνέχεια αναπτύσσουν μια πολεμική ενάντια στους κρατικούς περιορισμούς, ενάντια στα εμπόδια που οι εθνικές οικονομίες βάζουν στην ανάπτυξή τους. Απ' την άλλη και οι ίδιες κρατικές οικονομίες, στην προοπτική ν' αναπτυχθούν, θέλοντας να αξιοποιήσουν τα πλεονεκτήματά τους απέναντι στις άλλες, εφαρμόζουν μία πολιτική εισαγωγών - εξαγωγών ανταγωνιστική, στο μεταξύ του εμπόριο.

Στη προσπάθεια να ρυθμιστούν αυτές οι σχέσεις ανάμεσα στις κρατικές οικονομίες και να μπουν κάτω από έναν έλεγχο οι πιέσεις των πολυεθνικών (ώστε ν' αποφευχθεί ένας εμπύληος στο καπιταλιστικό στρατόπεδο), μετά τον β' Π.Π. οι κυβερνήσεις, με τη συμφωνία Bretton Woods, συγκροτούν την GATT. Επαναληπτικούς κύκλους συνομιλιών, δηλαδή, για καθορισμό του εμπορίου και μείωση των περιορισμών (αύξηση του βαθμού ελευθερίας, ουσιαστικά, του παγκοσμιοποιημένου κεφαλαίου). Η GATT σήμερα (World Trade Organization, το νέο της όνομα) αποτελεί και το πλαίσιο επέλασης της αγοράς, σε πλανητική κλίμακα.

Ενώ λοιπόν, στο εθνικό επίπεδο μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ισχύουν τα χαρακτηριστικά του κρατισμού (κράτος πρόνοιας, μεγιστοποίηση κατανάλωσης, μείωση ανεργίας, συναίνεση κράτους / εργοδοτών / συνδικάτων), σε διεθνές επίπεδο, αρχίζουν από νωρίς να μορφοποιούνται τα χαρακτηριστικά της διεθνοποίησης. Διακρίνουμε, σ' ένα πρώτο στάδιο, τη δράση των πολυεθνικών και τις διακρατικές συμφωνίες.

Για 30 χρόνια, πάντως, ο κρατισμός καταφέρει να είναι το κυρίαρχο μοντέλο σ' όλο τον πλανήτη, είτε με τη μορφή του κράτους πρόνοιας στην δύση, είτε με την μορφή του κρατικού σοσιαλισμού στην ανατολή. Από το '70-'75, όμως, σημαντικές αλλαγές ενισχύουν το οπλοστάσιο του διεθνοποιημένου κεφαλαίου και επιταχύνουν τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης, φτάνοντας τελικά να δημιουργήσουν ένα καθεστώς ασυμβατότητας ανάμεσα σ' αυτή και το κρατισμό (καθεστώς που θα εξηγηθεί αναλυτικότερα).

Εντοπίζουμε ένα πρώτο παράγοντα, που ενίσχυσε τις πρακτικές του παγκοσμίου κεφαλαίου, στις νέες τεχνολογίες. Επενδύοντας οι ιδιοκτήτες στη τεχνολογία, δίνουν έναν αγώνα ενάντια σε περιορισμούς, είτε αυτοί προέρχονται από το φυσικό περιβάλλον, είτε από τον ταξικό ανταγωνισμό. Σήμερα, με την εξέλιξη της επιστήμης, καταφέρνουν ν' απαντήσουν (μέχρι αυτή τη στιγμή τουλάχιστον) στις αναγκαστικές δεσμεύσεις της κρατικής τοπικής οικονομίας ή στη σχέση που έχουν με μία εργατική τάξη, οργανωμένη εθνικά. Αποκτούν, δηλαδή τη δυνατότητα, μ' ένα πρακτικό τρόπο, να παγκοσμιοποιηθούν, χωρίς να έχουν ανάγκη, ούτε το προστατευτισμό του κράτους, ούτε την ειδικευμένη εργασία ενός εθνικού προλεταριάτου. Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι:

- με τη χρήση της πληροφορικής, το κεφάλαιο αποκτά την ευχέρεια να συντονίζει την παραγωγή με τη ζήτηση, σ' όλα τα ενδιάμεσα στάδια, σε μια κλίμακα άγνωστη για τα προηγούμενα χρόνια. Με μονάδες παραγωγής από τη κορέα μέχρι την ισπανία και αγορές από το πεκίνο μέχρι τη νέα υόρκη, οι καπιταλιστές ανακαλύπτουν στη πληροφορική την τεχνολογία του συντονισμού,

- με τη χρήση των τηλεπικοινωνιών (επιπέδου multimedia), αποκτά άμεση πρόσβαση στο σύνολο των πληροφοριών (κάθε πηγής και ποιότητας), τυλίγοντας τον πλανήτη με δίκτυα μεγάλης ταχύτητας και δυνατότητας μετάδοσης,

- με τη ρομποτική, απαξιώνει τη ζωντανή εργασία, ενσωματώνοντάς την σε μηχανές. Ξεπερνά την εργατική οργάνωση των προηγούμενων δεκαετιών (κατά κλάδο και κράτος) και αδιαφορεί αν στα εργοστάσιά του δουλεύουν ειδικοποιημένοι εργάτες γερμανίας ή μαύροι εργάτες ινδίας,

- με την εξέλιξη των μεταφορών, αποκτά τη δυνατότητα ότι παράγεται να μεταφέρεται όπου ζητείται ή από την άβυσσο να διατρέχει τον πλανήτη, με μία συνεχή κίνηση της παραγωγικής του υποδομής, ακολουθώντας τις ζώνες εξασθένισης ή τις ζώνες ελεύθερου εμπορίου. Αλήθεια, ποιος ενδιαφέρεται για τα δεξιά καιρού όταν οι πετρελαιοαγωγοί φτάνουν από τη Σιβηρία στη Μεσόγειο και όταν οι θύελλες δεν είναι παρά ευχάριστο αεράκι στις πρύμνες των τάνκερ?,

- με την εξέλιξη της βιοτεχνολογίας, επιβάλλει τη γενετική και τη μοριακή βιολογία στη παραγωγή, ανασκευάζοντας την ίδια την ζωτική ύλη. Γιατί, άραγε, το γάλα να χρειάζεται τις αγελάδες, τα γουρούνια τα πόδια τους, η τροφή την γεωργία, όταν οι τεχνοκράτες της ζωής μπορούν να ανασυνθέσουν τα βασικά στοιχεία της, τα κύτταρα και τα ένζυμα, τις πρωτεΐνες και το DNA, και να φτιάξουν συνθετικά φαγητά, γιατί όχι και συνθετική μνήμη και αντίληψη?,

- με την επιστήμη του ελέγχου, εισβάλλει σε κάθε διάσταση του χώρου και χρόνου, όχι μόνο του εργασιακού, αλλά ολόκληρης της κοινωνίας. Με συστήματα ελέγχου, που προσεγγίζουν το επίπεδο δευτεροθέτου, έχει ακριβή αντίληψη της παραγωγής, της ροής εμπορευμάτων και της κατανόησης, εντοπίζοντας παρεκκλίσεις συμπεριφορές και αντιμετωπίζοντας άμεσα τις επικίνδυνες, για την οργάνωσή του, καταστάσεις.

Εντοπίζουμε ένα δεύτερο παράγοντα, που εξόπλησε το διεθνοποιημένο κεφάλαιο ενάντια στους παρεμβατισμούς, στα νέα εμπορικά πεδία. Μια καινοφανής παραγωγική δραστηριότητα που αφορά εικόνες, πληροφορίες, αρχεία, επενδυτικά πακέτα, know-how... που οι αγοραπωλησίες τους δεν μπορούν να ελεγχθούν με τις κλασικές μεθόδους, που χρησιμοποιούσε μια κρατικά περιορισμένη οικονομία. Αυτά τα "άβυσσο εμπορεύματα" (άβυσσο, γιατί η μόνη τους διάσταση είναι τα bites των υπολογιστών) παράγονται με διαδικασίες, που ένας κεντρικός μηχανισμός κράτους δεν μπορεί να ελέγξει, να αποτιμήσει και να φορολογήσει, αφού μπορεί να μηλέκονται εταιρείες προγραμματισμού από οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη, διαπραγματευόμενες κατά βάση πληροφορίες. Διακινούνται μέσα από δίκτυα (πληροφορικής ή δορυφόρων) που στη λειτουργία τους δεν μπορεί να υπάρξει παρέμβαση, παρά μόνο μέσα από πολιτικές επιλογές μιας παγκόσμιας κυβερνητικής δομής (εξαιρείται, βέβαια, η προσπάθεια του Μαρούδα να καταρρίψει τους δορυφόρους, που περνούν πάνω από το ελληνικό έδαφος). Παράγουν εικόνα, που αν κάποιες δεκαετίες πριν είχαν προπαγανδιστικό ρόλο, σήμερα είναι βιομηχανία αιχμής για το κεφάλαιο, παγκοσμιοποιημένη από τα γεννοφάσκια της. Έχουμε να κάνουμε, δηλαδή με την παραγωγή του θεάματος και της συναίνεσης, όχι πια μόνο για τις ανάγκες ελέγχου και χειραγώγησης, αλλά για καθαρά οικονομικούς λόγους, ως ένα εμπόρευμα που πουλάει παντού και πουλάει πολύ, οικουμενικοποιώντας πολιτιστικά την αγορά του και προωθώντας το κεφάλαιο στη πλανητική του κυριαρχία.

Εντοπίζουμε ένα τρίτο παράγοντα, που επιτάχυνε τη παγκοσμιοποίηση και κυριαρχία της αγοράς, στην απελευθέρωση της πολιτικής του χρήματος. Μέχρι το 1971 ίσχυε το σύστημα ελεγχόμενων ισοτιμιών (που είχε θεσπιστεί με τη συμφωνία Bretton woods). Το σύστημα αυτό ήταν μεικτό, ανάμεσα στο σταθερό περιβάλλον ισοτιμιών (όπως ο Κανόνας Χρυσού) και το ελαστικό (όπως αυτό που εφαρμόζαν οι χώρες του υπαρκτού, όπου οι τιμές και οι ισοτιμίες καθοριζόταν κεντρικά με κυβερνητικές αποφάσεις). Επέτρεπε στις κυβερνήσεις να ασκούν κοινωνική πολιτική με βάση το χρήμα και άφηνε ένα περιθώριο στις τάσεις της παγκοσμιοποίησης να εξελίσσονται. Το '71, κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ, το σύστημα καταρρέει. Το αμερικάνικο δολάριο -το ισχυρότερο νόμισμα της συμφωνίας- αποσύρεται, ώστε να μπορέσει η αμερικάνικη κυβέρνηση να ασκήσει οικονομική πολιτική, για τις ανάγκες του πολέμου. Τεράστιοι όγκοι χρήματος, που δεν ανταποκρίνονταν σε πραγματικές επενδύσεις ή παραγωγικές διαδικασίες, απελευθερώνονται.

Οι χρηματαγορές, λοιπόν, απεγκλωβίζονται από το σύστημα ισοτιμιών, έχουν τη προεγγύηση σήμερα συνθήκες, που θυμίζουν καζίνο. Μια κατάσταση που δεν έχει αντιστοιχία σε πραγματικές οικονομικές κινήσεις, αλλά έχει να κάνει με το τζόγο πάνω στις ισοτιμίες, το παιχνίδι με τις μετοχές, τη διεθνή ροή του χρήματος και τη κερδοσκοπία πάνω σε αυτή, τις συναλληλαγές futures, τις μεσιτείες, τις εξαγορές επιχειρήσεων... Αρκεί να αναφέρουμε ότι το 1993 ο συνολικός τζίρος του παγκοσμίου εμπορίου αντιπροσώπευε 2 εβδομάδων τζίρο των χρηματαγορών, ή μ' άλλα λόγια, πριν το 1971 το 90% των διεθνών νομισματικών συναλληλαγών προοριζόταν για μακροπρόθεσμες επενδύσεις ή εμπόριο και το 10% για κερδοσκοπία, ενώ σήμερα τα ποσοστά αυτά έχουν αντιστραφεί ή μ' άλλα λόγια, το 1992 περίπου 1000 δις. δολάρια, σε ξένο νόμισμα, ανταλλασσόταν κάθε μέρα στις χρηματαγορές (15 φορές το ελληνικό εθνικό εισόδημα) ποσό σχεδόν διπλάσιο των συναλληλαγματικών διαθεσίμων των μεγαλύτερων βιομηχανικών χωρών.

Σόφισμα αναπόφευκτου

Εδώ θα πρέπει, να σταθούμε σε αυτό που ο Chomsky ονομάζει **σόφισμα αναπόφευκτου**. Μια ιδεολογία δικαιολόγησης του συστήματος, που θεωρεί τη διεθνοποίηση και την ανταγωνιστικότητα ως φυσικά επακόλουθα της ανάπτυξης των οικονομικών δυνάμεων και αντιμετωπίζει την κοινωνική δυστυχία, την οικολογική ερήμωση ως παρενέργειες αυτής της ανάπτυξης. Κάτι, δηλαδή, σαν φυσικό φαινόμενο, σαν μια καταρρακτώδη βροχή.

Πρόκειται, σαφώς, για σόφισμα και αυτό για μια σειρά λόγων. Η κατάρρευση, λ.χ., του νομισματικού συστήματος του Bretton Woods, με τη συνακόλουθη δημιουργία του ραντιέρικου-χρηματιστηριακού χρήματος, ήταν αποτέλεσμα πολιτικής απόφασης της κυβέρνησης Νίξον, στην προσπάθειά της να στηρίξει τον πόλεμο του Βιετνάμ. Η μετακίνηση κοινωνικών πόρων, μέσω της στρατιωτικής βιομηχανίας, που ανέπτυξε στο έπακρο την πληροφορική και τις τηλεπικοινωνίες, πριν τις δώσει για εκμετάλλευση στο κεφάλαιο (που τη χρησιμοποίησε στη συνέχεια για να τσακίσει τις εργ. αντιστάσεις) ήταν επίσης μια απόφαση καθ' όλη πολιτική. Η καθήλωση των τιμών των πρώτων υλών, ο έλεγχος των τιμών του πετρελαίου (βλ. Ισραήλ, περσικός) είχαν το όνομα αμερικάνικος στρατός και έλλειψη διεθνούς αντίδρασης και καθόλου το όνομα ελεύθερη αγορά και κεφάλαιο. Καθόλου, μα καθόλου, αναπόφευκτες, λοιπόν, ήταν οι εξελίξεις, μα αποτέλεσμα της ήττας του κοινωνικού κινήματος.

Απ' τη μια, λοιπόν, το διεθνοποιημένο κεφάλαιο εντείνει την πολεμική ενάντια στο κρατικό παρεμβατισμό, εκσυγχρονίζοντας το οπλοστάσιό του και δημιουργώντας τις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης. Από την άλλη, όμως και τα ίδια τα κράτη ασκούν πολιτική, που στην εξέλιξή της έρχεται σε αντίφαση με τον κρατισμό. Έτσι, λοιπόν, όλες τις προηγούμενες δεκαετίες, τα κράτη της δύσης υποβαθμίζουν τις μεταξύ τους αντιπαλοότητες, μπροστά στον οικονομικό πόλεμο, που υπάρχει με το ανατολικό μπλοκ. Αναζητώντας τις δυνατότητες ανάπτυξής τους, εκμεταλλεύονται τα πλεονεκτήματά τους, για να αυξήσουν την απόδοση των οικονομιών τους, ξεκινώντας ένα πόλεμο. Πόλεμος που

εκδηλώθηκε, κυρίως, με την προσπάθεια, της οικονομικής κατάκτησης του τρίτου κόσμου, τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς (που ήταν το βασικό εμπορεύσιμο προϊόν και ανάγκαζε τους δύο σχηματισμούς να παραμένουν σ' ένα καθεστώς έντονα ανταγωνιστικό) και την ιδεολογική διαμάχη για την δημιουργία της συναίνεσης στη κάθε κοινωνία. Ισχυροποιούν, λοιπόν, τα κράτη του κάθε μπλοκ, τους εμπορικούς τους δεσμούς, καταργούν τους περιορισμούς και τους δασμολογικούς προστατευτισμούς, συνάπτουν συμμαχίες (ΕΟΚ) στα πλαίσια των οποίων οι συνθήκες κινούνται στην προοπτική της παγκοσμιοποίησης και δημιουργούν χώρους, στους οποίους η κίνηση του κεφαλαίου είναι ελεύθερη.

Συνοψίζοντας, όλα τα προηγούμενα, μπορούμε να πούμε τα παρακάτω. Το διεθνοποιημένο κεφάλαιο αναπτύσσει μια πολιτική που τείνει στην παγκοσμιοποίηση, αγοραιοποιώντας κάθε σφαίρα της κοινωνικής ζωής, σε μια κλίμακα διεθνή. Για 30 χρόνια, τη περίοδο της σοσ/δημοκρατικής συναίνεσης, οι τάσεις αυτές είναι κάτω από ένα καθεστώς ελέγχου. Δεν καταργούνται, αλλιώς και δεν τους αφήνονται πλήρη περιθώρια κινήσεων, γιατί θα οδηγούσε σε κατάρρευση των εθνικά προσανατολισμένων οικονομιών. Όλη αυτή τη περίοδο, το διεθνοποιημένο κεφάλαιο αναπτύσσει μία πολεμική ενάντια στους κρατικούς παρεμβατισμούς και τους περιορισμούς του. Τα τελευταία 25 χρόνια καταφέρνει να εκσυγχρονίσει το πηλοστάσιό του και επιτυγχάνει την απελευθέρωση του και την ακύρωση των κατακτήσεων της κοινωνίας και της αντίπαλης του τάξης. Τα νέα του όπλα είναι, από τη μια, οι εξελίξεις στη τεχνολογία και, από την άλλη, τα νέα πεδία εμπορίου (αυτό που ονομάσαμε "άυθα εμπορεύματα"). Με την κατάρρευση του συστήματος ισοτιμιών αποκτά, επιπλέον, την δυνατότητα ελεύθερης κίνησης του κεφαλαίου και ασκεί, πλέον, κεντρικό έλεγχο στις κρατικές οικονομικές πολιτικές. Αν τοποθετήσουμε στη σκηνική και τις εμπορικές σχέσεις των κρατών, στα πλαίσια του πολέμου ανατολικού και δυτικού μπλοκ, που δημιουργούν πεδία στα οποία η αγορά αναπτύσσεται με βάση μόνο τους δικούς της νόμους, τότε η εικόνα ξεκαθαρίζει. Μία εικόνα κατάρρευσης του κρατισμού και εισόδου στο προσκήνιο της ιστορίας του νεοφιλελευθериισμού.

Η ασυμβατότητα παγκοσμιοποίησης και σοσιαλδημοκρατικής συναίνεσης

Η παγκοσμιοποίηση της αγοράς, με τις δομικές αλληλαγές που επιφέρει, οδηγεί και σε δομικές αντιθέσεις με το προϋπάρχον μοντέλο σοσ/δημοκρατικής συναίνεσης.

Διευρυνώντας αυτές τις αλληλαγές, βλέπουμε ως πρώτη και ευκολοδιάκριτη, τη δυνατότητα για τις πολυεθνικές και τα δυναμικά κομμάτια του κεφαλαίου να απευθύνονται σε πολύ μεγαλύτερες αγορές, με αποτέλεσμα να μην έχουν πρόβλημα διάθεσης των προϊόντων τους ακόμη κι όταν είναι ανταγωνιστικά. Ως δεύτερη και κύρια αλληλαγή, διακρίνουμε την εδραίωση μιας αγοράς που πλέον δεν υπόκειται σε κανέναν έλεγχο, σε καμία παγκόσμια σοσ/δημοκρατική συναίνεση. Ο νόμος του ανταγωνισμού είναι ο μόνος νόμος που ισχύει στο παγκόσμιο επίπεδο, όπως και στις προκευνισιανικές περιόδους καπιταλιστικής ανάπτυξης

Οι άμεσες συνέπειες των δύο αυτών αλληλαγών και πιο συγκεκριμένα οι δομικές αντιθέσεις με τον κρατισμό, προκύπτουν αβίαστα με βάση τα όσα μέχρι τώρα έχουμε πει. Η δυνατότητα, για τα ενοποιημένα ισχυρά κομμάτια του κεφαλαίου, να απευθύνονται σε όλη την αγορά, οδηγεί στο να υποβαθμίζεται η ανάγκη διατήρησης των συνθηκών μέγιστης κατανάλωσης, που ήταν απαραίτητη στο κεϋνσιανικό μοντέλο. Η παρέμβαση του κράτους, έτσι, γίνεται περιττή, αλλιώς και ως ένα βαθμό ανεπιθύμητη. Ανεπιθύμητη, γιατί ελέγχει με τις εθνικοποιημένες επιχειρήσεις μεγάλα κομμάτια της παραγωγής, που θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί απευθείας το κεφάλαιο, γιατί η όλη μεσοδιάβαση και η κοινωνική πολιτική μειώνει το ποσοστό κέρδους και γιατί, τέλος, λειτούργει διαστρεβλωτικά στους μηχανισμούς ρύθμισης της αγοράς (επιχορηγήσεις μη κερδοφόρων επιχειρήσεων, αργή τεχνολογική ανάπτυξη κ.α.)

Αυτά, όσον αφορά, στη μεγέθυνση της αγοράς. Η εδραίωση, όμως, του ανταγωνισμού ως τον μόνο νόμο της αγοράς οδηγεί και σε μετωπικές συγκρούσεις του κεφαλαίου με την πολιτική σοσ/δημοκρατικής συναίνεσης. Η ανταγωνιστικότητα αναδεικνύεται, αυτόματα, ως ο κεντρικότερος παράγοντας για την ανάπτυξη. Καθώς δεν υπάρχει κανενός τύπου προστασία, σε παγκόσμιο επίπεδο, τα κομμάτια του κεφαλαίου, που δεν είναι ανταγωνιστικά, είναι καταδικασμένα στην εξαφάνιση. Η ανταγωνιστικότητα, όμως, βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση (και, όσον αφορά στις διαθέσεις των καπιταλιστών, εξαρτιέται κύρια) από το κόστος παραγωγής. Και εδώ βρίσκεται η κύρια αντίθεση με τη σοσ/δημοκρατική συναίνεση. Η αύξηση του κόστους παραγωγής (μέσω της φορολογίας και των ασφαλιστικών εισφορών) είναι σύμφυτη, αλλιώς και σε μια σχέση αναλογικής μεγέθυνσης, με το μοντέλο και το βαθμό κρατικιστικής ανάπτυξης. Όσο πιο μεγάλη είναι η κρατικιστική παράδοση μιας περιοχής, τόσο πιο υψηλό είναι το κόστος παραγωγής. Το καθεστώς αυτό οδήγησε σε μια παγκόσμια ανισορροπία, με μεγάλο χαμένο τη δυτ. ευρώπη και νικητή την ιαπωνία και τις συνεργάτιδες χώρες της. Η κατάσταση αυτή δημιουργησε ουσιαστικά προβλήματα στο κεφάλαιο που ήταν επενδυσμένο στις χώρες με ισχυρό παρελθόν σοσ/δημοκρατικής συναίνεσης. Λόγω του υψηλού κόστους παραγωγής, αφενός δεν μπορούσε να ανταγωνιστεί τα προϊόντα, που παράγονταν σε άλλες περιοχές, ακόμα και μέσα στην ίδια τη χώρα του, αφετέρου δεν μπορούσε να εξαγάγει. Ουσιαστικά δεν μπορούσε να επιβιώσει, ενώ βέβαια αν μετακινιόταν, κάτι που τώρα πια είναι δυνατόν και γι αυτό συνέβη, θα μπορούσε να αναπτυχθεί.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι ο κρατισμός από αναγκαίο κακό για το κεφάλαιο, μετατράπηκε σε περιττό έξοδο και αντιανταγωνιστικό- αντιαναπτυξιακό παράγοντα. Άμεση συνέπεια της παραπάνω αντίθεσης, είναι να κηρυχτεί ένας πόλεμος, ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και τον κρατισμό, να στηριχτεί η παγκοσμιοποίηση και να αφεθεί να καταρρεύσει, όπως από εκεί και πέρα είναι λογικό, ο κρατισμός.

Το κεφάλαιο, όπως ήδη έχουμε δει, έχει τη δυνατότητα, ανά πάσα στιγμή, να μετακινηθεί από περιοχή υψηλότερου, σε περιοχή χαμηλότερου κόστους παραγωγής. Έχει τη δυνατότητα να εκβιάσει χώρες και λαούς ολόκληρους, με απομάκρυνση κεφαλαίων ή επενδυτική απεργία, ώστε να κατεβάσουν το κόστος παραγωγής. Το χρηματιστήριο, τα άυθα εμπορεύματα, οι τηλεπικοινωνίες, οι σύγχρονες μεταφορές, δίνουν αυτή τη δυνατότητα στο κεφάλαιο. Αν' την άλλη, οι επενδύσεις στο χρηματιστήριο δεν χρειάζεται να είναι παραγωγικές, αλλιώς απλά τζογαδόρικές και τα στοιχήματα παίζονται ακόμα και πάνω στις οικονομίες ολόκληρων κρατών. Το κεφάλαιο παγκοσμιοποιημένο είναι πανίσχυρο και ικανό να εκβιάσει, αλλιώς και να οδηγήσει κάθε περιοχή του πλανήτη στη μείωση του κόστους παραγωγής.

Το κράτος είναι όχι μόνο ανίκανο να παίξει σε αυτά τα παιχνίδια αλλιώς και σίγουρα δεν θέλει να εναντιωθεί 'στο κεφάλαιο. Από την πλευρά του, έχει ήδη να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα, που πηγάζουν απ' τη σοσ/δημοκρατική συναίνεση. Προβλήματα, που στα μέσα της δεκαετίας του '70, οδηγούν σε μια μεγάλη οικονομική κρίση. Η ελλημιματική πολιτική έχει οδηγήσει σε αυξημένο πληθωρισμό, εξωτερικό δανεισμό και χρέος. Η τροχοπέδη στην ανάπτυξη- όταν λόγω

της κοινωνικής πίεσης, οι αυξήσεις στους μισθούς γίνεται μεγαλύτερες από την αύξηση της παραγωγικότητας- σε συνδυασμό με την αύξηση της ανεργίας, δίνουν το τελειωτικό χτύπημα στον κρατισμό, που ήδη είχε τσακίσει η παγκοσμιοποίηση της αγοράς.

Γραφειοκρατικός συνδικαλισμός και ήττα ριζοσπαστικού κινήματος

Αναγκαία προϋπόθεση του συνόλου αυτών των αλλαγών, ήταν η έλλειψη ουσιαστική απάντησης από το σύνολο των εκμεταλλευόμενων. Η ήττα των προηγούμενων μορφών απαντήσεων των κοινωνιών, των διαφόρων μορφών λαϊκής οργάνωσης, έμπαινε σαν απαραίτητος όρος των αλλαγών. Ήττα, που ήρθε όχι ως αποτέλεσμα μιας μετωπικής μάχης, αλλά κύρια πηλογοκόπντας το κοινωνικό κίνημα και επαναφομοιώνοντας τις απαντήσεις του.

Έτσι η ιδεολογική άρνηση του υπάρχοντος κόσμου, που εκφραζόταν από την πηλευρά των νέων εργαζομένων με άρνηση της εργασίας, και η θέληση για δημιουργικό τρόπο απασχόλησης, (ενάντια στην παραγωγή των μοντέρνων καιρών του ταινιοριστικού μοντέλου) μετατράπηκε από τον καπιταλισμό σε εξαφάνιση της ανάγκης για ζωντανή εργασία, σε μεγάλα τμήματα της παραγωγής και σε ταύτιση του εργαζόμενου και ολοκληρωτική κινητοποίηση όλων των δυνάμεων του, προς όφελος της επιχείρησης (νέα στελέχη, γιάπη, ομάδες ποιότητας, τουρισμός). Εκμεταλλευόμενο, από την άληη, το κεφάλαιο τον οικονομιστικό και αναπτυξιακό χαρακτήρα του συνδικαλιστικού κινήματος, απέκτησε τη συναίνεση, στο όνομα της ταχείας ανάπτυξης του βιοτικού επιπέδου. Μια ανάπτυξη, που πραγματοποιήθηκε πάνω στην εκμετάλλευση των "εθνικών" συγκριτικών πλεονεκτημάτων και στόχευε στη παγκόσμια αγορά. Οι εργαζόμενοι έχασαν έτσι ένα βασικό όπλο τους, την εξάρτηση της οικονομίας από μια τοπική αγορά, στην οποία ασκούσαν έλεγχο.

Εξάλλου, ο κλαδικός συνδικαλισμός επέτεινε την αδυναμία του εργατικού κινήματος να πραγματώσει τη σύνδεση του μερικού (των αιτημάτων στην εργασία του κλάδου) με το γενικό (τη σειρά αιτημάτων της κοινωνίας). Η διαρκής μείωση, ταυτόχρονα, του αριθμού των εργαζομένων, στη μαζικά οργανωμένη εργασία, με την αύξηση των άληων μορφών απασχόλησης, επέτειναν αυτή την αδυναμία. Παράλληλα, η έλλειψη συνείδησης, από την πηλευρά των εργαζομένων, ότι αποτελούν κομμάτι της παγκόσμια εργατικής τάξης, καθώς και η μετατροπή κομματιού της γραφειοκρατίας τους σε πρακτορείο της "Σοβιετικής" ένωσης, είχε σαν αποτέλεσμα την απουσία κάθε διεθνιστικής αλληλεγγύης. Αφέθηκε, έτσι, ο καπιταλισμός (που συχνά δρούσε σε παγκόσμια συμφωνία) να αναδιαρθρώνει οικονομικά περιοχές, να στηρίζει την ανάπτυξη του στη καταλήστευση του 3ου κόσμου, να βελτιώνει τις δυνατότητες για τη παγκοσμιοποίηση του, στρεφόμενος στη συνέχεια και ενάντια σε αυτούς, που δεν έδειξαν αλληλεγγύη. Η ίδια εξάλλου χωριστική αντίληψη θα κυριαρχήσει, στη συνέχεια, και μέσα στα εθνικά όρια της τάξης (αποσχιστικοί εθνικισμοί, ρατσισμοί ...)

Ο φετιχοποίηση της τεχνολογίας, η μη θεώρησή της ως τον τεχνικό λόγο του κεφαλαίου πάνω στην προσπάθεια επέκτασης της κυριαρχίας του, δημιούργησαν μια αμφιθυμία, όσον αφορά στις νέες αλληγές στην παραγωγή, αμφιθυμία που η κυριαρχία με την κατάληπτη ιδεολογική επίθεση εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο.

Η έλλειψη, τέλος, θεωρίας - που να εξηγούσε τις νέες συνθήκες, την επέκταση του καπιταλιστικού εργοστασίου από την σφαίρα της παραγωγής σ' όλη τη σφαίρα του κοινωνικού, της αποικιοποίηση κάθε γωνιάς του καθημερινού χωρόχρονου - το έκανε αδύναμο να επαναπροσδιοριστεί, να δημιουργήσει νέες συμμαχίες, να βάλει ζητήματα κατεύθυνσης κατανάλωσης (τι...? γιατί...? για ποιόν παράγεται?), να αρνηθεί την ηθική της εργασίας, να βάλει, εν τέλει, το ζήτημα νοήματος των κοινωνιών.

Νεοφιλελευθερισμός

Οι νέες ρυθμίσεις μέσα στις κοινωνίες, που έρχονται να αντικαταστήσουν τις παραδοσιακές σοσ/δημοκρατικές κοινωνικές ρυθμίσεις, επελαύνουν κάτω από εντυπωσιακούς, σχεδόν επαναστατικούς, τίτλους.

- Απελευθέρωση των αγορών.
- Αποκρατικοποίηση των επιχειρήσεων.
- Μείωση της φορολογίας (των υψηλών στρωμάτων).
- Μαρασμός του κράτους πρόνοιας.

Το marketing είναι, άληωστε, ένα από τα παλιότερα εργαλεία της πολιτικής. Οι δεσμεύσεις για μέγιστη απασχόληση και βασικό μισθό εγκαταλείπονται, η κοινωνική προστασία τείνει να χάσει τον καθολικό της χαρακτήρα και να μετατραπεί, από τη μια, σε ένα δίκτυο ασφάλειας για τους φτωχούς και, από την άληη, σε ένα υπερμοντέρνο σύστημα παροχής για τους πλούσιους, τόσο στην περιβαλλήση όσο και στις μεταφορές, στην εκπαίδευση, την ύδρευση, την ηλεκτρική ενέργεια ....

Οι δασμολογικοί φραγμοί καταργούνται, η περιβαντολογική προστασία εγκαταλείπεται ολοένα και περισσότερο, (στο πλαίσιο της GATT, άληωστε, προβλέπονται κυρώσεις για τις χώρες, που θα εμποδίσουν την ανάπτυξη, ακόμα κι αν αυτή αντιτίθεται στην ισορροπία του περιβάλλοντος), κρατικές επιχειρήσεις κλείνουν, ως ελλημιατικές με αδιαφορία για το κοινωνικό κόστος, οι επιδοτήσεις στις ΔΕΚΟ τείνουν προς εξαφάνιση, η φορολόγηση του κεφαλαίου - είτε άμεση είτε έμμεση μέσω εργοδοτικών εισφορών - καταργείται, οι νέες εργασιακές σχέσεις κατακτούν το μεγαλύτερο κομμάτι της εργασίας.

Δεν είναι άσκοπο εδώ να σταθούμε και στην ιδεολογία, που ο νεοφιλελευθερισμός επικαλείται. Ιδεολογία που μπορεί να συνοψιστεί στο ότι η ανάπτυξη (που απαραίτητος όρος είναι η αποκρατικοποίηση και η απορύθμηση/ απελευθέρωση των αγορών) θα φέρει την αύξηση του ΑΕΠ και μέσα από αυτήν την αύξηση του εθνικού πλούτου. Στη συνέχεια θα αυξηθεί και ο ατομικός πλούτος. Αυτό κατά τους νεοφιλελεύθερους θα γίνει, είτε μέσω της ανακατανομής του εισοδήματος, που θα γίνει από τη φορολόγηση των μεσαίων στρωμάτων (και όχι βέβαια του κεφαλαίου που πρέπει να προσεληκυθεί), μέσα από τις νέες εργασίες, που η ανάπτυξη θα δημιουργήσει και τέλος, μέσα από τις ανάγκες υπηρεσιών και προϊόντων, που η κατανάλωση των πλούσιων στρωμάτων θα δημιουργήσει.

Η ανάπτυξη βέβαια βλέπουμε να γίνεται με μείωση της απασχόλησης στη βιομηχανική και αγροτική παραγωγή. Οι υπηρεσίες και τα αγαθά, που οι πλούσιοι καταναλώνουν, καθώς και η φορολόγηση των μεσαίων στρωμάτων, (έξω από τον ξεκάθαρο υπηρετικό χαρακτήρα των υπηρεσιών και την έλλειψη προθυμίας των πολιτικών να φορολογήσουν τα μεσαία στρώματα) δεν φθάνουν για να καλύψουν ούτε ένα μικρό κομμάτι, του χαμένου εισοδήματος των κατωτέρων τάξεων. Άληωστε, αυτή η πολιτική, που το μόνο που βλέπει είναι η αύξηση του ΑΕΠ και μέσω αυτής, αντιμετώπιση της φτώχειας, δημιουργεί και νέα φτώχεια. Τη φτώχεια του κατοίκου της Αθήνας, που χωρίς air condition δεν επιβιώνει, τη φτώχεια του

εργαζόμενου, που χωρίς μεταφορικό μέσο δεν μπορεί να μετακινηθεί στο τόπο εργασίας, την φτώχεια απ'την έλλειψη νερού, των αδύνατων οικονομικά στρωμάτων στις μεγαλουπόλεις.

Εξάλλου αυτή η αντίληψη, (αντιμετώπιση των προβλημάτων μέσω αύξησης του ΑΕΠ), ξεννά τόσο την οικονομία του casino, όπου υπάρχει κέρδος χωρίς επένδυση, όσο και ότι με αυτή τη λογική και με δεδομένο το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των ΕΠΑ (17000 δολ. το χρόνο) και την φτώχεια στις ΕΠΑ, (περίπου 20%) θάπρεπε, για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων του πλανήτη, μέσω της οικονομικής μεγέθυνσης, να καταστρέψουμε μια για πάντα όλο τον πλανήτη.

Αυτή η επιχειρηματολογία περί ανάπτυξης με βάση τις εξαγωγές, που θα αντιμετωπίσει τη φτώχεια, αν και χρησιμοποιείται, ακόμα, σε προπαγανδιστικό, επίπεδο έχει εγκαταλειφτεί στο εσωτερικό των διευθυντικών κύκλων και αντικατασταθεί με την προσπάθεια για "διαχείριση της φτώχειας με τον οικονομικότερο τρόπο", ένας από τους καινούριους ρόλους του κράτους που θα δούμε στη συνέχεια.

Νέος ρόλος του κράτους

Επιτέλους, λοιπόν, τόσοσ καιρός επαναστατικής δράσης ευδοχώθηκε, ο αντίπαλος κατάλαβε το λάθος του και εξαφανίστηκε κάτω από τα πυρά των όπλων της κριτικής μας. Τα πράγματα, όμως, δυστυχώς, δεν είναι έτσι. Η εγκατάλειψη της σοσ/δημοκρατικής περιόδου, προφανώς και δε σημαίνει εξαφάνιση του κράτους αφού εγκαταλείπει μια σειρά από λειτουργίες, αλλήλ αναπτύσσει μια σειρά άλλων.

Χάνει τη δυνατότητα αυτοδύναμης άσκησης πολιτικής, αφού πλέον το εθνικό επίπεδο, ως στρατηγικό πεδίο των οικονομικών συντελεστών καταρρέει, και στη θέση του εμφανίζεται το κράτος με 3 κύριες λειτουργίες:

-κράτος στρατηγείο, για ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας, στα πλαίσια του μπλοκ κεφαλαίου που εντάσσεται,

-κράτος χωροφύλακας,

- κράτος εγγυητής του δικτύου ασφαλείας για τους φτωχούς.

Ο ρόλος του ως χωροφύλακας αυξάνεται, γιατί είναι πολύ μεγαλύτερη η κοινωνική δυσaréσκεια που έχει να διαχειριστεί και γιατί, άλλωστε, πρέπει να ανακόψει και τα μεταναστευτικά ρεύματα. Ο νέος ρόλος του, ως δικτύου ασφαλείας για τους φτωχούς, σημαίνει ότι παρά την εγκατάλειψη του εκτεταμένου κράτους πρόνοιας ένα μικρό και κακής λειτουργίας κομμάτι, μάλιστα θα διατηρηθεί, αν δεν δοθεί υπεργολαβία στο ιδιωτ. κεφάλαιο. Ο ρόλος του ως στρατηγείου της ανάπτυξης είναι να δημιουργήσει εκείνες τις υποδομές, εκείνα τα δίκτυα και εκείνο το μοντέλο εκπαίδευσης που να επιτρέπει την ανάπτυξη - κερδοφορία του κεφαλαίου, διαχειριστής, δηλ., μεγάλων έργων, λιμανιών, αεροδρομικών, οδικών και σιδηροδρομικών δικτύων, ανάπτυξης τηλεπικοινωνιών, εκπαίδευσης νέων στελεχών ...

Οι συνέπειες του νεοφιλελευθερισμού, πέραν από αυτές που ήδη αναφέρθηκαν, δημιούργησαν και ένα νότο με το βορρά, ένα βορρά με το νότο και επέτειναν την εξαθλίωση του νότου. Η πολιτική των χρηματοπιστωτικών οργανισμών του Bretton Woods (ΔΝΤ, παγκόσμια τράπεζα), με τις θεραπείες σοκ των οικονομιών και τις απαιτήσεις για αποπληρωμή του χρέους, καταλήστευσαν τις οικονομίες του τρίτου κόσμου και φέραν σε κατάσταση έσχατης ένδειας, χωρίς διαφυγή, τους ανθρώπους του. Τα στοιχεία, άλλωστε, μιλούν από μόνα τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ 18/6 "ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΞΕΠΕΡΑΣΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΜΕΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΕΝΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ"

Σοσιαλδημοκρατική πρόταση

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '70 (ή τα μέσα δεκαετίας '80, αναφορικά με την Ελλάδα), το μοντέλο που κυριαρχούσε στην ευρώπη ήταν το σοσιαλδημοκρατικό. Δηλαδή κρατικός παρεμβατισμός στην εσωτερική αγορά, κράτος πρόνοιας, πλήρης απασχόληση, καθολικότητα στις κοινωνικές παροχές. Η εφαρμογή, δηλαδή, της κεϋνσιανικής θεωρίας στις εθνικές οικονομίες. Καθώς, όμως, προχωράει με ταχείς ρυθμούς, η διεθνοποίηση της αγοράς και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, για όλους τους λόγους που αναλύθηκαν χτες, το συγκεκριμένο μοντέλο εγκαταλείπεται, υιοθετούνται τα νέα μοντέλα οικονομίας, κατοχυρώνονται οι όροι για το σταμάτημα του κρατικού παρεμβατισμού και την απειλευθέρωση του κεφαλαίου και των αγορών. Το μοντέλο της κοινωνίας του ενός έθνους μεταηλλάσσεται στο μοντέλο της κοινωνίας των 2/3. Μέσα από αυτό το σκηνικό, αναδύονται τάσεις που χρησιμοποιούν ή στηρίζονται στο κεϋνσιανικό μοντέλο για να καταθέσουν προτάσεις για το ξεπέρασμα της κρίσης

Βέβαια, τα τωρινά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, καμία σχέση δεν έχουν με τα αντίστοιχα τους, πριν από 20 ή και παραπάνω χρόνια. Τα νυν σοσ/κα κόμματα έχουν πλήρως αποδεχτεί την "σε τελικά ανάληση ανεπίστρεπτη εξέλιξη της οικονομίας της αγοράς". Ακολουθώντας την προηγούμενη παραδοχή, που ξεκάθαρα είναι πολιτική επιλογή, θέλουν ταυτόχρονα να διατηρήσουν ένα προσωπείο κοινωνικής ευαισθησίας και αντιφάσκουν. Η αντίφασή τους αυτή δεν προέρχεται ούτε από την ανικανότητά τους, ούτε από την αφέλεια τους. Η αντίφασή τους είναι συνειδητή και βασίζεται στο γεγονός ότι το σημαντικότερο κομμάτι της εκλογικής τους βάσης έχει σαν αίτημα την επαναφορά του κράτους πρόνοιας, γιατί, δεν έχει αντιληφθεί την όλη διαδικασία που οδηγεί σε αυτή την κρίση και φυσικά αναπολεί το σχετικά σταθερό και ασφαλές περιβάλλον του κρατικού προστατευτισμού. Οι συνέπειες, φυσικά, αυτής της πολιτικής επιλογής είναι η πλήρης εναρμόνιση της οικονομικής πολιτικής τους με τις επιταγές του Δ.Ν.Τ και της παγκόσμιας τράπεζας, η υλοποίηση, δηλαδή, νεοφιλελεύθερης πολιτικής. Στην Ελλάδα συγκεκριμένα, το σκηνικό αυτό φαίνεται από το πόσο διαφορετική είναι η πολιτική του ΠΑΣΟΚ. (σοσ/κό κόμμα) από αυτή της Ν.Δ. (φιλελεύθερο κόμμα). Στην ουσία, αυτά τα κόμματα και οι αντίστοιχες πολιτικές τους θα έπρεπε να χαρακτηρίζονται ως σοσιαλφιλελεύθερα και όχι σοσιαλδημοκρατικά.

Υποστηρίζουμε, λοιπόν, ότι όλοι αυτοί ακολουθούν μια πολιτική κοροϊδίας. Μήπως, όμως, η λύση θα ήταν να ψάξουμε να βρούμε το τίμιο σοσ/κό κόμμα? Αν υποθέσουμε ότι, όντως, μια κυβέρνηση θα προσπαθούσε να εφαρμόσει μια σοσ/κή πολιτική του παθιού τύπου (να μειώσει την ανεργία, να αυξήσει τις κοινωνικές δαπάνες, κ.τ.λ.) θα αντιμετώπιζε την αύξηση του κόστους παραγωγής και κατά συνέπεια τη φυγή του κεφαλαίου προς το εξωτερικό, την επενδυτική απεργία και το νόμισμά της θα βρισκόταν κάτω από τη συνεχή και τεράστια πίεση στις διεθνείς χρηματαγορές. Έτσι, θα υποχρεωνόταν να κάνει στροφή 180 μοιρών, αν δεν ήθελε να βρεθεί μπροστά στην κατάρρευση του νομίσματός της και τον εξοστρακισμό της από τις διεθνείς χρηματαγορές. Την αντίθεση αυτή δεν μπορεί να την αντιληφθεί το κομμάτι των εργαζομένων, που πετιέται στο δρόμο, αηδιά, συνεχίζει να αναζητά την σοσ/κή λύση. Αντίστοιχη έληθειση ανάπτυξης έχουν και τα συνδικάτα, τα οποία ακολουθούν πολιτική σοσ/κών αιτημάτων, είτε από παράδοση, είτε από πίεση της βάσης τους.

Υπάρχει βέβαια και η τάση που προτείνει την δημιουργία ενός πανευρωπαϊκού κευσιανικού μοντέλου. Την εφαρμογή, δηλαδή, του κευσιανικού μοντέλου στην Ε.Ε. Πρόταση που υποστηρίζεται από ευρωσοσιαλισμόκράτες, σοκσοσιαλιστές, κτλ. Αυτοί μιλούν για την προστασία της εσωτερικής αγοράς της Ε.Ε, δημιουργία κοινού νομίσματος, εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης. Με δεδομένη όμως την διεθνοποίηση της αγοράς, το αποτέλεσμα μιας τέτοιας πολιτικής θα ήταν το ευρωπαϊκό κεφάλαιο να μην είναι πλέον ανταγωνιστικό απέναντι στο αμερικάνικο και το γιαπωνέζικο, με συνέπεια την μαζική φυγή του και ότι αυτή συνεπάγεται. Ας μην ξεχνάμε ότι το ευρωπαϊκό κεφάλαιο βασίζεται στις οικονομικές σχέσεις εισαγωγών-εξαγωγών με τα άλλα δύο μεγάλα οικονομικά μπλοκ. Με αυτή την έννοια οι προτάσεις για αναδιαπραγμάτευση της συνθήκης του Μάαστριχτ, με σκοπό την εισαγωγή σοσ/κών στόχων, είναι ανεδαφικές.

Μια άλλη τάση είναι κι αυτή, που αναφέρεται στην δημιουργία ενός παγκόσμιου κευσιανικού μοντέλου, όπου και τα τρία μεγάλα οικονομικά μπλοκ (ευρωπαϊκό-αμερικάνικο-γιαπωνέζικο) θα ακολουθούν μια παγκόσμια παρεμβατική πολιτική. Κάτι τέτοιο θα περιόριζε σε ένα βαθμό την εξαθλίωση, την ανεργία και την άνιση κατανομή του πλούτου στον κόσμο. Όμως, για να επιλέξει το παγκόσμιο κεφάλαιο να αυτοπεριοριστεί και να σταματήσει την πορεία που ήδη έχει ξεκινήσει και να οδηγηθεί σε κατευθύνσεις περισσότερο ορθολογικές και κοινωνικά δίκαιες, η μόνη συνθήκη που θα το ανάγκαζε να τα κάνει όλα αυτά θα ήταν μια παγκόσμια προληπτική επίθεση. Μπροστά της και μπροστά στον κίνδυνο να εξαφανιστεί το κεφάλαιο μια για πάντα από την παγκόσμια ιστορία, θα ανέκοπτε την σημερινή του επέλαση και θα έδινε τις διάφορες κοινωνικές παροχές (όπως άλλωστε πολλούς φορές έκανε και στο παρελθόν). Αν, όμως, η προληπτική επίθεση γίνει τόσο δυναμική, ώστε να υποχρεώνει το κεφάλαιο σε τέτοιες οπισθοχωρήσεις, γιατί να δεχτεί ρεφορμιστικές λογικές και στόχους και να μην επιδιώξει την εκ των βάθρων και παγκόσμια κοινωνική αλληλαγή? Ακόμα και στην περίπτωση, που με τον οποιοδήποτε τρόπο δημιουργούνται ένα μοντέλο παγκοσμίου κευσιανισμού, τίποτα δεν θα εγγυόταν την σταθερή και ασφαλή ύπαρξή του. Αντίθετα όταν θα χανόταν η βασική συνθήκη που υποχρέωνε το κεφάλαιο στις οπισθοχωρήσεις του -το παγκόσμιο κίνημα- το τέρμα θα απελευθερωνόταν και για μια ακόμη φορά θα άρχιζε η διαδικασία που συνοδεύει κάθε φορά τα κινήματα που είτε πντούνται, είτε χειραγωγούνται και δεν πραγματοποιούν την ριζική κοινωνική αλληλαγή. Η ιστορία έχει δώσει πολλά τέτοια παραδείγματα.

Κοινωνία των πολιτών

Είναι μια τάση, που ως πρόταγμα της έχει τη δημιουργία και ενδυνάμωση θεσμών (μονοθεματικών ή πολυθεματικών) "αυτόνομων" από τη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Θεσμών, δηλαδή, που θα λειτουργούν αμεσοδημοκρατικά και που θα έχουν μια πραγματική - ζωντανή βάση στην κοινωνία και που μ' αυτήν τη μορφή και δυναμική θα μπορούν να διαπραγματεύονται και να επιβάλλουν (σ' ένα σημαντικό βαθμό) τις πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις. Παρόλο που δέχονται την αναγκαιότητα του κοινωνικού ελέγχου και τη λειτουργία με βάση τις αρχές της άμεσης δημοκρατίας, αποδέχονται ταυτόχρονα και το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο σ' όλη του την έκταση.

Το μοντέλο αυτό παραβλέπει το γεγονός ότι ένας, εν δυνάμει αποτελεσματικός, κοινωνικός έλεγχος έρχεται σε κάθετη αντίθεση με τις βασικές προϋποθέσεις της οικονομίας της αγοράς, δηλαδή την ανταγωνιστικότητα και την οικονομική αποτελεσματικότητα. Άρα, η λειτουργία αυτού του μοντέλου δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε μεταρρυθμιστικές διαχειριστικές αλληλαγές. Ακόμα, η αποδοχή της σημερινής μορφής άσκησης πολιτικής εξουσίας, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει στην κατ' ουσίαν πλήρη αποδοχή των επιδιώξεων της εξουσίας αυτής. Στην αντίθετη περίπτωση (και αυτό στην περίπτωση που θα αναπτύξει την μέγιστη δυναμική του) η εξουσία, είτε με την μορφή του κράτους έθνους, είτε με τη μορφή του ευρωπαϊκού υπερκράτους είτε με οποιαδήποτε άλλη μορφή, θα το υποσκάψει και θα το εξαφανίσει. Έτσι, λοιπόν, η μοίρα αυτών των αυτόνομων αμεσοδημοκρατικών κοινωνικών οργανώσεων-θεσμών είναι ή να παίζουν ένα διακοσμτικό ρόλο, ή να μην υπάρχουν καθόλου. Σε καμία περίπτωση αυτό το μοντέλο δεν μπορεί να δώσει λύσεις προς την κατεύθυνση του ξεπεράσματος της κρίσης, ούτε βέβαια να καταργήσει την συγκέντρωση της εξουσίας, γιατί η απαίτηση του και ο στόχος του, είναι η βελτίωση της λειτουργίας των υπάρχοντων θεσμών, κάνοντας τους πιο δεκτικούς στις πιέσεις από τα κάτω, παραγνωρίζοντας ότι η κρίση είναι αποτέλεσμα της ίδιας της ύπαρξης των θεσμών και όχι απλώς της κακής λειτουργίας τους.

*τα κείμενα που ακολουθούν είναι ευθύνη αποκλειστικά
της ομάδας εργασίας μ.α.ρ.μ.μ*

ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΙΖΙΚΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ. ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΠΡΟΤΑΓΜΑ.

Σχηματοποιώντας, αν και γνωρίζουμε τις αδυναμίες μιας τέτοιας κατηγοριοποίησης, θα σχολιάσουμε μια σειρά ελευθεριακών αντιλήψεων. Αντιλήψεων, δηλ., που θέλουν να κινηθούν προς την κατεύθυνση μιας κοινωνίας οικονομικής και πολιτικής ισότητας, χωρίς διαχωρισμένη εξουσία, χωρίς την κυριαρχία των αυτονομημένων οικονομιών πάνω στην ζωή

και την επιβίωση. Οι αντιλήψεις στις οποίες αναφερόμαστε είναι: α) η βίαιη εξεγερτική δράση, β) ο εναλλακτισμός, γ) η ανατρεπτική αλληλαγή, που ενδιάμεσο τρόπο θεωρεί την συμμετοχή στο τοπικό εκλογικό επίπεδο, δ) ο αναρχοσυνδικαλισμός.

Εναλλακτισμός - πολιτικοποιημένα φρικιά

Απόγονοι μιας αντίληψης, που είχε ταύτιση τις υποκοιτητούρες και τις διαπροσωπικές σχέσεις με την αλληλαγή των κοινωτών, ισχυρίζονται ότι η κοινωνική αλληλαγή θάρθει ως αποτέλεσμα των ατομικών αλληλαγών και των ομάδων συγγένειας, που θα δημιουργήσουν μια σειρά παραγωγικών δικτύων σε κοπερατιβίσειηκή βάση. Αντίληψη, που αφήνει απέξω τους αγώνες μέσα στην καπιταλιστική παραγωγή, τις διεκδικήσεις κοινωνικών στρωμάτων σε σχέση με επιβίωση, ποιότητα ζωής, κ.τλ.

Από τη στιγμή που τέτοιες μορφές δραστηριοτήτων δεν μπορούν, παρά να υπάρξουν στο περιθώριο της οικονομικής διαδικασίας, που δεν διεκδικούν την κλημμένη εργασία πουχει ενσωματωθεί σε μια σειρά τεχνημάτων που εκμεταλλεύεται η καπιταλιστική παραγωγή, (μεταφορές, επικοινωνίες μεγάλα κομμάτια χρήσιμης βιομηχανικής παραγωγής...) από τη στιγμή, που δεν μπορούν να συγκροτήσουν μια οικονομία κλειστή σε εισροές-εκροές (μια αυτοδύναμη, δηλ., ροή) τότε δεν αφορούν, παρά μόνο μια μικρή μειοψηφία, που είναι, άπληωστε, κι αυτή, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο, βαθμό υποταγμένη στη μισθωτή σχέση. Δυστυχώς, με αυτόν τον τρόπο κάποιες πρακτικές που έχουν τη θέση τους στην συνολική προσπάθεια ανατροπής, μετατρέπόμενες σε ιδεολογίες-ταυτότητες, ξαναξενίζουν το παιχνίδι της διαίρεσης/ αναπαραγωγής του κόσμου, που υποτίθεται ότι επιχειρούν να ανατρέψουν.

Συμμετοχή στο εκλογικό παιχνίδι, σε τοπικό επίπεδο.

Μια αντίληψη που κύρια και οθολοκληρωμένα εκφράστηκε στο πρώτο τεύχος του περιοδικού Κοινωνία και Φύση (σελ. 10-13).

Με έντονες αναφορές στο αναρχοκομμουνιστικό μοντέλο οργάνωσης, προτείνουν ως στρατηγική μετάβασης, την οργάνωση των "ελεύθερων πολιτών" (σε ένα τοπικό επίπεδο, που θα ομοσπονδιοποιείται). Δίνοντας αγώνες τόσο για ζητήματα επιβίωσης, διατήρησης κοινωνικής μέριμνας, στήριξης ανάπτυξης τοπικών οικονομιών όσο και οργανώνοντας δίκτυα κοινοτικής αλληλαγγύης, καθώς ακόμη και μέσα από τη συμμετοχή στην τοπική εκλογική διαδικασία, θα οδηγήσει στη δημιουργία ενός σκελετού κοινωνικής οργάνωσης. Οργάνωση που θα διαρρήξει το υπάρχον και θα δημιουργήσει μια κοινωνία κοινωνικής και οικονομικής ισότητας, δικαιοσύνης και οικολογικής ισορροπίας, χωρίς την "ξεπερασμένη αντίληψη της επανάστασης" (ήες και οι ιδιοκτήτριες τάξεις της κοινωνίας με τους συνασπισμούς συμφερόντων τους έχουν παραδώσει πολλές φορές τα προνόμια τους χωρίς συσασμένη μάχη).

Έτσι, και ενώ η κριτική της θεωρίας της εργαλειακότητας-ουδετερότητας του κράτους υπάρχει μέσα σ' αυτές τις αντιλήψεις, εδώς όσον αφορά τον τοπικό θεσμό διοίκησης, αυτή η κριτική αγνοείται. Αγνοούνται δηλαδή τα αποτελέσματα της ιεραρχικής, πυραμιδωτής διάρθρωσης ενός τοπικού μηχανισμού εξουσίας, όπως η τοπικοί "δήμοι" (συμφέροντα οργανωμένα για τη διατήρηση ενός status, συμφφέροντα υλικά της συγκεκριμένης δομής, διαπλοκή τους με άλλους πόλεις συμφερόντων). Το θεσπισμένο, περιορισμένο, πλαίσιο αρμοδιοτήτων αγνοείται επίσης. Αγνοείται, παράλληλα, η μεγάλη ένταση διαβρωτική δύναμη, που ένας τέτοιος διαχωρισμένος θεσμός εξουσίας μπορεί να ασκήσει, σε όσους εμπλακούν σ' αυτόν. Αγνοείται, τέλος, ότι αν οι τοπικοί θεσμοί δεν συσπειρώνουν ένα κόσμο, που δεν είναι γενικά και άοριστα πολλίτες, αλλά τους ενοποιεί (και) η επιλογή κατάργησης της ατομικής ιδιοκτησίας στη παραγωγή, η δημιουργία μιας αυτοδιευθυνόμενης κοινωνίας, πολιτικής και οικονομικής ισότητας, τότε κλήρηστα είναι συμβατό με μια μεταρρυθμισμένη έκφραση της καπιταλιστική εκμετάλλευσης.

Δεν μπορεί, λοιπόν, παρά η πάλη ενάντια στη διαχωρισμένη εξουσία και τον ετεροκαθορισμό, νάναι και πάλη ενάντια στους αλληλοτριωμένους και αλληλοτριωτικούς θεσμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Αναρχοσυνδικαλισμός

Δεν θα μπορούσαμε ποτέ να ισχυριστούμε ότι το πλαίσιο αρχών του αναρχοσυνδικαλισμού (ελευθερία - ισότητα - αμεση δημοκρατία) είναι αντιθετικές με μας. Ο εργατοκεντρισμός, όμως, του αναρχοσυνδικαλισμού παραμένει ως απομεινάρια μιας παραδοσιακής αντίληψης, που ήθελε την παραγωγή και την εργατική τάξη από τη μια και τα μέσα παραγωγής και τους ιδιοκτήτες τους από την άλλη, το δίπολο μέσα από το οποίο ερμηνεύονταν η ιστορία. Μία σειρά από μύθους - επιχειρήματα στήριξαν, τόσο τη συνολική θεώρηση των υπάρχουσών καταστάσεων, όσο και τα τότε διατυπωμένα επαναστατικά προτάγματα αυτού του είδους.

Η θεώρηση ότι η διαδικασία παραγωγής είναι το κεντρικό στοιχείο της ζωής, η οθολοφανερη σχέση εκμετάλλευσης στην εργασία, παραγκώνισε, στην ανάληψη, την ύπαρξη πολλών και έντονων διαχωρισμών, την ιεραρχία και καταπίεση έξω από το χώρο παραγωγής. Βασική αντίληψη ήταν ότι κινήτριας της καπιταλιστικής κοινωνίας είναι η πάλη των δύο τάξεων: της αστικής τάξης και της τάξης των εργατών. Το επιχειρημα ότι η εργατική τάξη είναι τεράστια, ότι η σχέση στην παραγωγή είναι σχέση εκμετάλλευσης, οδήγησε τους αναρχοσυνδικαλιστές στο συμπέρασμα ότι η τάξη των εργατών είναι επαναστατική και ειδικότερα ότι το βιομηχανικό προληταριάτο είναι ο πυρήνας της εργατικής τάξης, αφού το εργοστασιακό σύστημα είναι αυτό που εκπαιδεύει τον εργαζόμενο στην επιστήμη, την τεχνολογία, τη συνεργασία, την ενότητα.

Όλεις αυτές οι πολιτικές θέσεις ή είναι από την αρχή λάθος, ή η ιστορία απέδειξε ότι οι εκτιμήσεις τους δεν ίσχυαν. Η κεντρικότητα στην ανάληψη, της διαδικασίας παραγωγής και των σχέσεων εκμετάλλευσης, που ενυπάρχουν σε αυτά, είχε παραγνωρίσει όλα τα υπόλοιπα πεδία έξω από την παραγωγή, όλες τις μορφές καταπίεσης και εκμετάλλευσης, που υπάρχουν διάχυτες σ' όλες τις της κοινωνικές σφαίρες. Η αντίληψη για τον σαφή διαχωρισμό και την πάλη των δύο τάξεων είναι κάτι που χρειάζεται ν' αναλυθεί αρκετά. Η ανάπτυξη και διάχυση του καπιταλισμού, κατάφερε να αποσπάσει, σε επίπεδο συνείδησης, από την εργατική τάξη ένα κομμάτι των εργαζομένων, το οποίο εντάχθηκε πλήρως στον μηχανισμό, έγινε στέλεχος ή προσπάθησε να κάνει επαγγελματική σταδιοδρομία, μέσα από τις νέες ιεραρχικές δομές που οικοδομούνται. Ιεραρχικές δομές, οι οποίες δεν στηρίχτηκαν μόνο στη διαδικασία παραγωγής (με βάση την αποδοτικότητα, εξειδίκευση κατάρτιση), αλλά, και σε άλλα επίπεδα, με βάση τον διαχωρισμό αναφορικά με τη φυλή, το φύλο, κλπ: Τα χαρακτηριστικά της εργατικής τάξης δεν ορίζονται πλέον αντικειμενικά, μόνο από τη σχέση στη διαδικασία παραγωγής. Η τάξη των εργαζομένων διασπάται σε κομμάτια, υποαποσχιλούμενων, ανέργων, υψηλά ειδικευμένο εργατικό προσωπικό....

Δημιουργείται μια νέα κοινωνική διαστρωμάτωση, που στηρίζεται στη δημιουργία νέων ιεραρχικών δομών σε διάφορα επίπεδα, στη στεφελανοποίηση, στη δημιουργία ψευδαίσθησης συμμετοχής στην ιδιοκτησία και διαχείριση των μέσω παραγωγής. Αυτή η αλλαγή στη σύνθεση της εργασίας, δεν σημαίνει την μείωση του αριθμού των εκμεταλλευόμενων και εξαθλιωμένων, αλλά το αντίθετο. Σημαίνει, όμως, τη συρρίκνωση της "επίσημης" εργατικής τάξης, κυρίως, όσον αφορά την μαζική διαδικασία παραγωγής, τη μείωση των εργατών στη βιομηχανία (μετά την αντικατάσταση του εργάτη από τα εξελιγμένα τεχνολογικά μηχανήματα) και την αναγκαιότητα της παραγωγής σε υπερεξειδικευμένο και λίγο προσωπικό (και την επιστημονική οργάνωση της εργασίας).

Το επιχείρημα ότι προϊόν (νομοτελειακά) της σχέσης εκμετάλλευσης που υπάρχει στην εργασία, θα είναι η επαναστατική συνειδητοποίηση και πρακτική των εργατών είναι κάτι που η ιστορία δεν επαλήθευσε. Η ταξική πάλη περιορίστηκε σε αντιπολίτευση, μια πάλη για καλύτερη διαχείριση, διανομή προϊόντων, χωρίς να θέτει ζήτημα κατάργησης όλου του οικοδομήματος του καπιταλισμού. Ειδικότερα, η επαναστατικότητα του βιομηχανικού προλεταριάτου, ισχυρισμός που στηρίχτηκε στη μαζικότητα του χώρου εργασίας, την συνεργασία και συλλογικοποίηση και την αποτελεσματικότερη αντίσταση που συνεπάγεται τόσο η μαζικότητα όσο και η εξάρτηση της παραγωγής από την τεχνολογία, αποδείχτηκε ότι είναι λήθος. Οι νέες εργασιακές σχέσεις, η στρατιωτικού τύπου ιεραρχία και υπακοή, η εντατικοποίηση, η ελαστικότητα, η αμοιβή με βάση την αποδοτικότητα ήταν ένα πολύ καλό σχολείο υπακοής. Η πρόσβαση στις νέες ιεραρχικές δομές στην παραγωγή γίνεται στόχος για την επαγγελματική επιβίωση των εργαζομένων. Η ευκινησία του κεφαλαίου (να φύγει από χώρους παραγωγής, με πρακτική αντίστασης) φόβιζε περισσότερο τους εργαζόμενους, οι οποίοι μη έχοντας συνειδητοποιήσει την παγκοσμιοποίηση των φαινομένων της κρίσης και έχοντας προσκολληθεί για χρόνο στην εθνική ανάπτυξη-οικονομία, έχοντας ξεχάσει την διεθνιστική τους αλληλεγγύη, βρίσκονται αντιμέτωποι με το πλανητικά αναπτυγμένο θηρίο, το οποίο δεν πολεμούν, αλλά προσπαθούν να βρεθούν σε πιο προνομιακή θέση.

Σε επίπεδο οράματος συνεχίζουν να μπαίνουν μερικά ζητήματα κομβικά. Τόσο η κεντρικότητα της ανάληψης, γύρω από το εργατικό και την ιδιαίτερη σημασία που δίνουν στη παραγωγή, όσο και στην λήψη των πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων που ως συνέπεια της προηγούμενης αντίληψης δίνουν προνομιακή (αν όχι διαχωρισμένη ενδυναμωμένη) θέση σε όσους συμμετέχουν στην παραγωγή, είναι κάποια από τα ζητήματα αυτά. Όμως, αυτή η λογική αποκλείει όσους δεν "εργάζονται" (πολύ νέους, ηλικιωμένους, ανάπηρους, άρρωστους, κλπ) από τη δυνατότητα να αποφασίζουν για πράγματα που και αυτούς αφορούν. Δηλαδή το μέγεθος της παραγωγής, την κατεύθυνση της παραγωγής, με βάση τη ζήτηση - ανάγκη, τον καταμερισμό της παραγωγής, τη διάθεση πλεονάσματος, την επιλογή της τεχνολογίας, η χρηστικότητα της σε σχέση με το περιβάλλον, κλπ Η εργατοκεντρική αντίληψη, η μη σαφής αναφορά της σχέσης της παραγωγής με την υπόλοιπη κοινωνία, σε συνδυασμό με την προνομιακή θέση να λαμβάνουν αποφάσεις οι "εργαζόμενοι", δεν αποκλείει ότι τα προκύπτοντα διαφορετικά συμφέροντα των εργατικών κλάδων με αυτά της υπόλοιπης κοινωνίας θα επιβάλλονται σ' αυτή. Τα διαφορετικά λειτουργικά συμφέροντα των εργατικών κλάδων με τη προνομιακή δυνατότητα λήψης αποφάσεων επιτρέπουν την ενδυνάμωση αυτών των ομάδων.

Από άποψη στρατηγικής μετάβασης, το περιεχόμενο των επαναστατικών διεκδικήσεων πρέπει να συντελεί στη σύνδεση του μερικού με το γενικό, να καταδεικνύει την καθολικότητα της σήψης του συστήματος, και την αναγκαιότητα ανατροπής του. Οι μορφές δράσης και οργάνωσης πρέπει να συντελούν στη δημιουργία αντιθεσμών που συγκρούονται με τις ισχύουσες δομές, αλλά και υποδεικνύουν τα σημεία του οράματος. Ο αναρχοσυνδικαλισμός, όμως, ξεχνάει την πολυδιαπλοκή της εξουσίας, την ποικιλομορφία της ιεραρχίας/ εκμετάλλευσης και απομονώνεται από την υπόλοιπη κοινωνία. Το διεκδικητικά αιτήματα, αλλά, και οι εργατικές εξεγέρσεις δεν απαντούν στην πολύπλευρη κρίση και συχνά, μέσα στην ανταγωνιστική καπιταλιστική κοινωνία, παίζει το ρόλο του διεκδικητή της καλύτερης θέσης, κάτω από τον ήλιο, ή με την εξέγερση, αναπαράγει το μοντέλο του εργατοκεντρισμού, παραγκωνίζοντας τα προβλήματα, έξω από το χώρο και το χρόνο της παραγωγής. Βέβαια, δεν μπορούμε να αρνηθούμε ότι τις αποφάσεις που αφορούν τις συνθήκες παραγωγής, τις παίρνουν οι εργαζόμενοι, αλλά για τη συνολική πολιτική παραγωγής - διάθεσης πλεονάσματος, αυτό δεν αρκεί.

Αντίληψη της βίαιης εξεγερτικής δράσης.

Πριν αυτή η αντίληψη σχολιαστεί, θα παρατηρούσαμε ότι οι εξεγερτικές διαδικασίες, εκτός από το ότι αποτελούν ένα εξαίρετο εργαλείο, σε αρκετές περιπτώσεις ("συλλογικές διαπραγματεύσεις μέσω εξέγερσης", όπως τις χαρακτήρισε ο Χομπσμπουμ, μια προηγούμενη περίοδο), για την ικανοποίηση διεκδικητικών αιτημάτων, τόσο σε ρεφορμιστική κατεύθυνση (ΕΑΣ) όσο και σε ανατρεπτική, εμπεριέχουν και μια ιδιαίτερη δυναμική (μέσω της συντριβής της οργάνωσης του χώρου και του χρόνου, που η εξουσία έχει επιβάλει). Μπορούν να αποτελέσουν ένα πραγματικά ταχύρυθμο τρόπο διάχυσης των ανατρεπτικών ιδεών και βίωσης ανατρεπτικών συναισθημάτων, (ταξική ανταγωνιστική ταυτότητα, συλλογικότητας, ανατρεπτικού πάθους) από ευρύτερα κομμάτια του πληθυσμού, που μέσα από τη συνάντησή τους στο δρόμο μπορούν να πραγματώσουν και τις νέες τους συμμαχίες, την αναγνώριση των κομματιών της τάξης ως τέτοια.

Η κύρια αντίληψη, λοιπόν, προς σχολιασμό, είναι η αντίληψη που θεωρεί ότι αφού η αντικειμενική θέση της κοινωνίας είναι καταπιεζόμενη και αφού αυτή η κατάσταση είναι αφύσικη, μια επαναστατική δράση στην κατεύθυνση της θρυσάλιδας, θα πυροδοτήσει μια γενική κοινωνική έκρηξη, που θα οδηγήσει μετά από τη συντριβή του κρατισμού, σε μια ελεύθερη αυτόνομη κοινωνία. Αντίστοιχα, η δράση που αντιστοιχεί σ' αυτή την λογική αντίληψη, είναι η προπαγάνδα με τη δράση και εκτροπή προς τη κατεύθυνση της σύγκρουσης. Πολλά πράγματα νομίζουμε ότι αγνοούνται. Ο εξεγερσιακός, ή ακόμα και ο ένοπλος ρεφορμισμός, έχει εμφανιστεί πολλές φορές μέσα στην ιστορία των αγώνων, οι γενικές εξεγέρσεις χωρίς υποδομές νέων κοινωνικών σχέσεων, νέων ταυτοτήτων, νέων περιεχομένων, κάλλιστα μπορεί να οδηγήσει στην καθοδήγηση, όχι από τους αόρατους καπετάνιους της αναρχίας, αλλά από ορατές διευθυντικές ιδεολογίες. Τέλος, ως προς την ίδια την αποτελεσματικότητα της προπαγάνδισής της βίας, έχουμε να παρατηρήσουμε ότι η κοινωνία είναι ήδη βίαιη (αφού ούτως ή άλλως δέχεται μεγάλα ποσά βίας) και όταν το επιθέγει, είτε αμυντικά, είτε επιθετικά, την επιστρέφει. Η προπαγάνδισις, λοιπόν, αυτή πέφτει σ' ένα έδαφος, ήδη καθλιερπημένο.

ΤΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ

Οι ίδιες δυνάμεις, που στην προηγούμενη περίοδο είχαν καταδικάσει τον πρώτο κόσμο στην μοναδική επιλογή του θανάτου από πηήξη, στο καθολικά οργανωμένο κοινωνικό εργοστάσιο, οδηγούν πια όλη την ανθρωπότητα είτε στον κοινωνικό αποκλεισμό, είτε σε μια διαρκώς και πιο αγχώδη επιβίωση. Ο ετεροκαθορισμός των κοινωνιών, η πλήρης κυριαρχία της αυτονομημένης οικονομίας, εξακολουθούν να αποτελούν παγωμένο πυρήνα αυτού του κόσμου, τα επιφανόμενα μόνο αλλιάζουν.

ΤΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΟΠΩΣ ΠΑΛΙΑ

Ο πολλαπλασιασμός, σε ένταση και έκταση, αυτού του συστήματος άγγιξε σχεδόν όλη τη σφαίρα του πλανήτη, μετατρέποντας οτιδήποτε άγγιζε σε ένα πρόβλημα για λύση. Το οικολογικό ζήτημα, είδαμε, πως βάζει επιτακτικά τα χρονικά περιθώρια της λύσης του, η άνθηση της νέας φτώχειας στον βορρά και η επίταση της στο νότο, μετατρέπουν τον κόσμο του βορρά - νότο, σιγά σιγά, σε κόσμο του παγκόσμιου βορρά και του παγκόσμιου νότο (που δεν ορίζονται, πλέον, τοπικά), η έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης βιάζεται κατά συρροή και κατ' εξακολούθηση. Σ' όλες τις γωνίες του πλανήτη, η ιδέα του ενός έθνους, με εγγυημένο επίπεδο επιβίωσης, αντικαταστάθηκε με την κοινωνία, όπου πραγματικά συμφέροντα στη διατήρηση της, έχουν ολόένα και μικρότερα κομμάτια.

"Η ΤΑΞΗ ΒΑΣΙΛΕΥΕΙ, ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΚΥΒΕΡΝΑ"

Η κυριαρχία πια βασίζεται πολύ περισσότερο στην υποταγή, παρά στη συναίνεση. Η αυθόρμητη συναίνεση αφορά όλο και μικρότερα στρώματα. Στα περισσότερα, μόνο η διασπορά της σύγχυσης μπορεί να εξασφαλίσει την έλλειψη απάντησης. Τα ΜΜΕ εδώ φαναρίζονται. Η παραμορφωμένη εικόνα του κόσμου, με τη γερή συγκάλυψη του σκληρού πυρήνα της λογικής του, εξασφαλίζεται μέσα από τη δημιουργία ενός ορυμαγδού θορύβου, όπου το πραγματικό δεν εμφανίζεται παρά μόνο ως στιγμή του ψεύτικου. Οι ιδεολογίες/βεντέτες του συστήματος (εθνικισμοί ρατσισμοί) ανεβαίνουν σε πρώτο ρόλο, όταν η σύγχυση-θολούρα διαλυθεί, έστω και λίγο, μπροστά απ' τα μάτια των εκμεταλλευόμενων. Έτσι, και μέσω, άηλωστε, και από την εξάρθρωση οποιοδήποτε δικτύου συλλογικοποίησης, κατάσταση που εντάθηκε στη νέα περίοδο, η σύγχυση αντικατέστησε τη συναίνεση. Για τα υπόλοιπα στρώματα η καταστολή καλά κρατεί - ηλεκτρονική, πανοπτική, μοντέρνα και παραδοσιακή. Ίσως το μόνο πεδίο διορισμών, άηλωστε, ιδιαίτερης κευνσιανικής πολιτικής, νάναι ο χώρος των ένστολων η άστολων, κρυφών η φανερών, κατασταλτικών γουρουνιών.

ΚΙ ΟΜΩΣ ΚΙΝΕΙΤΑΙ

Οι ιδεολογίες του τέλους, ο ισχυρισμός ότι φτάσαμε στην τελική πραγμάτωση της διαλεκτικής μας, ως κοινωνικού είδους, δεν μπορεί, παρά, κάτω από το βάρος των προβλημάτων, να προκαλεί καταρχήν άφθονα γέλια, αν και πικρά. Μες στην κρίση πολλά στρώματα, που σε μια προηγούμενη περίοδο κρατιόντουσαν μες στη κατάσταση του νεκροζώντανου, μέσα από τις χιλιάδες μικρές δόσεις ναρκωτικού, που το διάχυτο θεαματικό, η επαυξημένη φτώχεια, μοίραζε, βρίσκονται ξανά σε αντίθεση.

Κεντρικές φιγούρες αυτής της αντίθεσης, ο μόνιμος μισθωτός του δημ. τομέα, που βλέπει το εισόδημα του να κατακυλιάει, την επίθεση της επιβίωσης προ των πυλών, την κατάρρευση της κοινωνικής μέριμνας να τον ταρακουνά, τις εργασιακές του συνθήκες να χειροτερεύουν. Εξίσου, τα στρώματα, ιδιαίτερα στην νεολαία, που η μακροχρόνια κρίση τάχει σπρώξει στην εξαθλίωση.

Στα μισθωτά, μαζικά, συνδικαλισμένα στρώματα, κινητοποιήσεις πραγμάτωνονται, αλλή, με μια σειρά προβλημάτων. Οι ψευδαισθήσεις διατηρούνται στο έπακρο, είτε ως ο "εθνικός πλούτος που ξεπουλιέται", είτε ως "κλαδικός αγώνας", η μόνη απάντηση, ψευδαισθήσεις, που θα επιτρέψουν την χειραγώγηση, μέσα από υποτιθέμενους εθνικούς κινδύνους, που θα κρατήσουν την τάξη διασπασμένη και αδύναμη να απαντήσει στο παγκόσμιο κεφάλαιο, που θα πείσουν τους εργαζόμενους για θυσίες στο όνομα της εθνικής προσπάθειας και του ανταγωνισμού με τους άλλους μισθωτούς σκλάβους. Το κλαδικό, από την άλλη, επιτρέπει καλύτερα την σαλιανοποίηση και την αφαίρεση κάθε ισχύος απ' τους αγώνες.

Η έλλειψη αυτοοργάνωσης, η διευθυντική πρακτική του συνδικαλιστικού αγώνα, ακόμα και όταν παίρνει άγριες μορφές (ΕΑΣ), εκτός από το ότι κάνει αδύνατη τη χειραφέτηση, αποκλείει και την δυνατότητα να ξεπεραστεί η βάση του κλαδικού. Ο εργατικός συνδικαλισμός ασχολείται με τη διαπραγμάτευση της αξίας του "πράγματος" μισθωτή εργασία. Το ξεπέρασμα της πραγματοποίησης, που αποτελεί απαραίτητο όρο για οτιδήποτε, προϋποθέτει τη συνάντηση ανθρώπων, πράγμα ο γραφειοκρατικός συνδικαλισμός οργανώνεται για να αποφύγει. Τέλος, οι εργασιακές κινητοποιήσεις, ακόμα και αμεσοδημοκρατικές, συγκρουσιακές μορφές οργάνωσης να λάβουν, δεν μπορούν να μιλήσουν ουσιαστικά για το γενικό, δεν έχουν άηλωστε, παρά την εικόνα της μερικότητάς τους.

Τα αποκλεισμένα ή ημιαποκλεισμένα στρώματα, από την άλλη, δεν είναι καν οργανωμένα στους χώρους της εργασίας (πόσο μάλλον στην ανεργία), η διαπραγμάτευση με το αφεντικό είναι συνήθως ατομική, ο εφεδρικός στρατός της ανεργίας τεράστιος, η απασχόληση περιστασιακή, κυκλική στις διάφορες μορφές της απασχόλησης, με αδυναμία ίσως μικρότερη και αυτά να συνθέσουν τις όψεις της κρίσης. Συνηθισμένο πεδίο κινητοποιήσεων, αυτό που προηγουμένως ονομάσαμε "συλλογικές διαπραγματεύσεις μέσω εξέγερσης". Εκεί συναντιούνται και εκδηλώνουν, με ένα οργανωμένο τρόπο, την αντίθεσή τους, με ένα βέβαια -δυστυχώς- αποσπασματικό τρόπο, που σπάνια δημιουργεί κάποιες νέες μορφές συλλογικής οργάνωσης.

Μέσα σ' αυτές τις κατηγορίες μπορούμε να εντάξουμε τους αγρότες, που το κράτος εγγυάτο ένα εισόδημα, ενώ τώρα επιχειρεί να τους αναδιάρθρωσει και το μικρομεσαίο αυτοαπασχολούμενο στρώμα στις υπηρεσίες.

ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΦΩΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΝΕΛ Ή ΚΑΠΟΙΟΣ ΜΑΛΑΚΑΣ ΑΝΑΨΕ ΤΣΙΓΑΡΟ

Απαραίτητος όρος δόμησης, λοιπόν, οποιασδήποτε πολιτικής και οργανωτικής απάντησης στην κρίση είναι η θεώρηση της ως κρίση που γεννά η αυτονομημένη οικονομία και ο ετεροκαθορισμός. Απαραίτητη, σαφώς, απάντηση για το τελεώμα μια για πάντα της κρίσης, για το τέλος της προϊστορίας, είναι η κοινωνία της γενικευμένης αυτοδιεύθυνσης, με οικονομική και

πολιτική ισότητα, που την υπολειματική κυριαρχία της οικονομίας των εμπορευμάτων θα την αντικαταστήσει η οικονομία της ανθρώπινης πραγμάτωσης-επιθυμίας.

Αυτή η απάντηση, σαφώς, δεν μπορεί να είναι κλαδική - εργατική (πράγμα που ακόμα κι ο εργατής συνδικαλιστής παραδέχεται), γιατί δεν έχει τη δυνατότητα να μιλήσει το μικρό οργανικό κομμάτι της τάξης για όλη την τάξη. Χρειάζεται όχι απλώς η διασπαγγεληματική οργάνωση, (που θα περιλάμβανε και τους ανέργους) αλλά η οργάνωση, που θα συνενώνει όλους τους ανθρώπους-"πράγματα", που θέλουν να αρνηθούν αυτή τους τη θέση (μόνιμοι μισθωτοί, λοιπόν, άνεργοι, εποχιακοί, μερικώς απασχολούμενοι, αυτοαπασχολούμενοι, νοικοκυρές, νέοι εκτός εργασίας, συνταξιούχοι..., αλλά, προφανώς όχι, σύμφωνα με τα προηγούμενα, όχι ιδιοκτήτες ανθρώπων/αφεντικά). Κι αυτό όχι μόνο για λόγους ισχύος, όχι μόνο γιατί εκεί μπορεί να συναντηθεί η πλειοψηφία της κοινωνίας, αλλά και γιατί, μόνο από εκεί μπορεί να συντεθεί μια απάντηση για όλη την κοινωνία.

Χωρίς ιεραρχία, όχι μόνο γιατί ο διαχωρισμός σκοπών- μέσων μετατρέπει τη συνοδική αλληλαγή σε απάτη, αλλά και γιατί η κυριαρχία κάποιου από τα κομμάτια θα αναπαράγει τη διαίρεση μέσα στην εκμετάλλευση. Συνομοσπονδιοποιημένη σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, τόσο εξαιτίας της αντίστοιχης παγκόσμιας διάστασης του αντιπάλου, όσο και της καθολικότητας των αξιών που ευαγγελίζεται, αλλά, τέλος και λόγω της αδύνατης ανατροπής της παγκόσμιας απαράδεκτης τάξης πραγμάτων, με τη διατήρησή της σε μεγάλα κομμάτια του κόσμου (ας μην ξεχνάμε δήλωστε ότι τα μεγάλα οικολογικά προβλήματα δεν γνωρίζουν καμία τοπικότητα).

Μιλάμε, δηλ., για μια οργανωτική και πολιτική απάντηση, που μέσα από τους αγώνες που κάθε φορά αυτή επιλέγει ως κεντρικούς, μέσα από τους διεκδικητικούς αγώνες για διατήρηση της κοινωνικής μέριμνας, ως απάντηση στις επιθέσεις του κεφαλαίου, θα δημιουργεί τους όρους της, μέσα από τη διάχυση των ενοποιητικών ερμηνειών και του οράματος, μέσα από την απόκτηση συλλογικής συνείδησης αυτοοργάνωσης, μέσα από τη δημιουργία των ευρύτερων συμμαχιών βάσης, για τη διαθεκτική άρνηση του υπάρχοντος.

Μιλάμε, τέλος, για ένα ευρύτατο πεδίο αυτοοργάνωσης, μερικής απάντησης στη κρίση, αυτοπαιδαγωγικό, ανατρεπτικής διαδικασίας, εντάγμένο βέβαια μες τη συνοδική θεώρηση ανατροπής. Μιλάμε για δημιουργία αντιθέσεων, που θα οργανώνουν τόσο μια αχρήματη δημοκρατική οικονομία αγαθών υπηρεσιών, όσο και μια κολεκτιβιστική μορφή παραγωγής και τέλος για δίκτυα κοινοτικής αλληλεγγύης- διατήρησης μιας αξιοπρεπής επιβίωσης, στην κατεύθυνση πάντα άρνησης της οικονομίας της επιβίωσης.

Μάνος, Άλκης, Πήγας, Μιχάλης, Μήτσος